

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สารานุกรมศิลป์ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง กระจั้วแห่งเสื่อ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการเรียนเพื่อรอบรู้ ที่มาและความสำคัญของนาฏศิลป์ การแสดงพื้นบ้าน กระจั้วแห่งเสื่อ การอนุรักษ์วัฒนธรรม จิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ วิธีสอนนาฏศิลป์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอสาระสำคัญตามลำดับดังนี้

หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตรมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “CURRICULUM” ซึ่งมาจากคำในภาษาละตินว่า “CURRERE” แปลว่า “ทางวิ่ง” หรือ “ลู่วิ่ง” “ลู่วิ่ง” “วิ่งเข้าสู่เส้นชัย” ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ในทัศนะที่แตกต่างกัน ดังนี้

Good (1973, p 68) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ

- (1) หลักสูตร หมายถึง เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษา
- (2) หลักสูตร หมายถึง เค้าโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอนโดยโรงเรียนเป็นผู้จัดให้แก่เด็ก เพื่อให้มีความรู้จบชั้นหรือรับใบประกาศนียบัตร
- (3) หลักสูตร หมายถึง กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ซึ่งนักเรียนได้เล่าเรียนภายใต้คำแนะนำของโรงเรียนและสถาบันการศึกษา

กรมวิชาการ (2534, หน้า 24) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่เหมาะสม

กาญจนา คุณารักษ์ (2540, หน้า 14) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง โครงการหรือแผน
ข้อกำหนดอันประกอบด้วยหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง กิจกรรมและวัสดุต่าง ๆ ในการจัดการ
เรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ความสามารถโดยส่งเสริมให้เอ้กัตบุคคลไปสู่ศักยภาพ
สูงสุดของตนเอง

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542, หน้า 44) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง
ประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนโดยมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอน กำหนดไว้ในเอกสาร
เพื่อเป็นแม่บทในการจัดการเรียนการสอนตามระดับชั้น

ธีรียง บัวศรี (2542, หน้า 7) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ แผน
ซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงจุดมุ่งหมายการจัดเนื้อหาสาระกิจกรรมและมวลประสบการณ์
ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

มาเรียม นิลพันธุ์ (2543, หน้า 6) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรคือ เอกสาร
ข้อกำหนดเกี่ยวกับมวลประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เจริญงอกงามพัฒนาไปในแนวทางที่ต้องการ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาและสำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
(2549, หน้า 2) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ มวลความรู้และประสบการณ์ที่จัดขึ้น
เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะที่กำหนดไว้หลักสูตรจึงเป็น
เสมือนแผนที่กำหนดทิศทางในการพัฒนาผู้เรียน ไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้เพื่อให้ทราบ
ความก้าวหน้าของผู้เรียนในการพัฒนาไปสู่มมาตรฐานที่กำหนดไว้

ฉันท ชาติทอง (2550, หน้า 7) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ
มวลประสบการณ์ความรู้ต่าง ๆ ที่จัดให้ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นกิจกรรม
โครงการหรือแผนเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้พัฒนาและมีคุณลักษณะ
ตามความมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

จากความหมายของหลักสูตรตามที่สนะของนักการศึกษา สามารถสรุปได้ดังนี้

หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษา

หลักสูตร คือ แก่โครงการทั่วไปของเนื้อหา กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์โดยโรงเรียน
เป็นผู้จัดให้กับนักเรียน

หลักสูตร คือ แผนหรือเอกสารข้อกำหนดเกี่ยวกับความรู้และมวลประสบการณ์ต่าง ๆ
ที่โรงเรียนจัดขึ้นให้กับผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียนหลักสูตร คือ โครงการที่ออกแบบและจัดขึ้น
เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ ไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้และคุณลักษณะ
ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

2. ความสำคัญของหลักสูตร

ในการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยหลักสูตรเป็นแนวทางการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียน ดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2537, หน้า 46-47) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการจัดการศึกษาของประเทศในระดับและประเภทต่างๆ ซึ่งหลักสูตรจะเป็นเครื่องมือที่ทำให้ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของประเทศมีประสิทธิภาพ ความสำคัญของหลักสูตรอาจสรุปได้ดังนี้

(1) หลักสูตรเป็นแบบแผนและแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติให้บรรลุตามความมุ่งหมายและนโยบาย

(2) หลักสูตรเป็นหลักและแนวทางในการวางแผนวิชาการ การจัดการและการบริหาร การศึกษาการสรรหาและการพัฒนาบุคลากร การจัดวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ นวัตกรรมการเรียน การสอน งบประมาณ อาคารสถานที่ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของหลักสูตร

(3) หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการควบคุมมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของประเทศ และสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

(4) ระบบหลักสูตรจะกำหนด ความมุ่งหมาย ขอบข่ายของเนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แหล่งทรัพยากร และการประเมินผล สำหรับการจัดการศึกษาของครู และผู้บริหาร

(5) หลักสูตรจะเป็นเครื่องบ่งชี้ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาสังคมของประเทศ

วิรัตน์ บัวขาว (2541, หน้า 8) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า

(1) หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาที่ถือเป็นแม่บทของการจัดการเรียนการสอนให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานเดียวกัน

(2) หลักสูตรเป็นแผนดำเนินงานของนักบริหารการศึกษาที่ต้องอำนวยความสะดวก ดูแลติดตามและประเมินผล

(3) หลักสูตรเป็นแนวทางปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษา ทั้งในด้านการวิเคราะห์หลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล การจัดทำแผนการสอน ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน

(4) หลักสูตรเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เหมาะสมกับความต้องการของประเทศ

(5) หลักสูตรเป็นเอกสารทางราชการที่เป็นข้อกำหนดหรือบทบัญญัติเพื่อให้สถานศึกษาปฏิบัติตาม

(6) หลักสูตรเป็นตัวชี้วัดความเจริญของประเทศ

ธีรยุทธ์ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา (2542, หน้า 204) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ 4 ประการ คือ

(1) หลักสูตรเปรียบเสมือนหัวใจของการจัดการศึกษา ทั้งนี้ เพราะหลักสูตรเป็นเสมือนเป้าหมายลอมพลเมืองดีและมีคุณภาพ ประเทศจะเจริญได้ต้องอาศัยประชาชนที่มีคุณภาพ ประชาชนจะมีลักษณะและคุณภาพอย่างไรนั้น ก็ขึ้นอยู่กับการจัดหลักสูตรว่า ต้องการให้ผู้ที่ผ่านหลักสูตรเป็นอย่างไร

(2) หลักสูตรเป็น โครงการและแนวทางในการให้การศึกษา

(3) หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการศึกษาโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาจัดการศึกษาให้เป็นระเบียบแบบแผนที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในการดำเนินการเรียนการสอน กล่าวคือ โรงเรียนจะต้องสอนให้ครบหรือจบหลักสูตรนั่นเอง

(4) หลักสูตรมีความสำคัญในระดับโรงเรียนในลักษณะที่ว่า หลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครูเพราะหลักสูตรจะชี้นำครูให้รู้ว่าสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดพฤติกรรมอะไร หากจะสอนให้รู้และเกิดพฤติกรรมอย่างนั้น ครูจะต้องจัดกิจกรรมและประสบการณ์อะไรบ้างให้กับผู้เรียน

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 17) กล่าวสรุปถึงความสำคัญของหลักสูตร ไว้ดังนี้

(1) หลักสูตรเป็นเหมือนเป้าหมายลอมพลเมืองดีให้มีคุณภาพ

(2) หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา

(3) หลักสูตรเป็น โครงการและแนวทางในการจัดการศึกษา

(4) ในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู

(5) หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงาม และพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

(6) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่าผู้เรียนและสังคมควรจะได้รับสิ่งใดบ้างที่จะเป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง

(7) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่าเนื้อหาวิชาอะไรบ้างจะช่วยเด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม

(8) หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่าวิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่น และผาสุกเป็นอย่างไร

(9) หลักสูตรย่อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นอย่างไร

(10) หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติทักษะ และเจตคติของผู้เรียนในอันที่จะอยู่ร่วมในสังคมและบำเพ็ญให้ประโยชน์ต่อชุมชน และชาติ บ้านเมือง

จากความสำคัญของหลักสูตรตามที่เสนอของนักการศึกษา สามารถสรุปได้ว่าหลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา ดังนี้

(1) หลักสูตรเป็นตัวชี้วัดความเจริญของประเทศและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพเหมาะสมกับความต้องการของประเทศ

(2) หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการควบคุมมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนโดยสถานศึกษาจัดการเรียนการสอนให้อยู่ในเกณฑ์เดียวกัน

(3) หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางให้การศึกษาโดยจะกำหนดความมุ่งหมาย แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล

(4) หลักสูตรเป็นหลักและแนวทางในการจัดและการบริหารการศึกษาใช้สำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน

(5) หลักสูตรเป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะตามที่สังคมต้องการ และเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ปฏิบัติตนให้เกิดประโยชน์กับสังคม และประเทศชาติ อีกทั้งอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข

3. การพัฒนาหลักสูตร

3.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

มีนักการศึกษาให้ความหมายของคำว่า “ การพัฒนาหลักสูตร ” ไว้ดังนี้

สงัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 30) ให้ความหมายไว้ว่า “การพัฒนา” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Development” มีความหมายอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1) การทำให้ดีขึ้นหรือทำให้สมบูรณ์ขึ้น 2) การทำให้เกิดขึ้น

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 14-15) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุง หรือสร้างหลักสูตร ทั้งในแนวกว้างและแนวลึก เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา

กรมวิชาการ (2540, หน้า 33) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา การจัดทำรายละเอียดเนื้อหาวิชาขึ้นใหม่ และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

กาญจนา คุณารักษ์ (2540, หน้า 334) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกประเภทเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ตลอดการวางแผน ประเมินผลเพื่อให้ทราบชัดว่าพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้นตรงตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์ จริงหรือไม่ เพื่อให้ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องจะได้พัฒนาปรับปรุงในโอกาสต่อไป

ประโยชน์ คุปต์กาญจนากุล (2543, หน้า 27) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การดำเนินการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ หรือจัดทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น ก็ได้ ซึ่งคำว่า “พัฒนาหลักสูตร” นี้จะมีความหมายใกล้เคียงกันกับการออกแบบหลักสูตร (curriculum design) และการยกร่างหลักสูตร (curriculum planning)

พูนสุข อุคม (2546, หน้า 24) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง กระบวนการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น และการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนหลักสูตร การใช้หลักสูตร และการประเมินผลหลักสูตร

Taba (1962, p. 82) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรหมายถึง การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรอันเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอนการวัดผลประเมินผลและอื่นๆเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบหรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ตั้งแต่จุดมุ่งหมายและวิธีการ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้จะมีผลกระทบทางด้านความคิดและความรู้สึคนักคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐาน หรือรูปแบบของหลักสูตร

Saylor and Alexander (1974, p.86) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตร อาจหมายรวมถึงการสร้างเอกสารอื่นๆ สำหรับนักเรียนด้วย

จากความหมายของการพัฒนาหลักสูตรตามทัศนะของนักการศึกษา สามารถสรุปความหมายของการพัฒนาหลักสูตรได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร (curriculum development) คือ กระบวนการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น ทั้งการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา การพัฒนาสื่อการเรียน

การสอนให้มีความเหมาะสม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ในกระบวนการสร้างหลักสูตร
ขึ้นใหม่จะประกอบด้วย การวางแผนหลักสูตร การใช้หลักสูตร และการประเมินผลหลักสูตร

3.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

สังค อุทรานันท์ (2532, หน้า 36-43) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตร
ซึ่งต่อเนื่องสัมพันธ์เป็นวัฏจักร ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร
2) การกำหนดจุดมุ่งหมาย 3) การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์ 4) การกำหนด
มาตรการวัดและการประเมินผล 5) การนำหลักสูตรไปใช้ 6) การประเมินผลการใช้หลักสูตร และ
7) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 152) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ ดังนี้
ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ขั้นที่ 3
การกำหนดรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร ขั้นที่ 4 การกำหนดจุดประสงค์ของวิชา ขั้นที่ 5
การเลือกเนื้อหา ขั้นที่ 6 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ขั้นที่ 7 การกำหนดประสบการณ์
การเรียนรู้ ขั้นที่ 8 การกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน ขั้นที่ 9 การประเมินผลการเรียนรู้
และขั้นที่ 10 การจัดทำวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542, หน้า 88) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้
7 ขั้น คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2) การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) การกำหนด
เนื้อหาสาระและประสบการณ์ 4) การนำหลักสูตรไปใช้ 5) การประเมินหลักสูตร 6) การปรับปรุง
แก้ไขและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร และ 7) กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

Taba (1992, p. 10-11) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้น คือ 1) วินิจฉัย
ความต้องการ สํารวจสภาพปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นต่างๆ ของสังคม และผู้เรียน
2) กำหนดจุดมุ่งหมาย หลังจากได้วินิจฉัยความต้องการของสังคมและผู้เรียนแล้วจะกำหนด
จุดมุ่งหมายที่ต้องการให้ชัดเจน 3) คัดเลือกเนื้อหาสาระจุดมุ่งหมายที่กำหนดแล้วจะช่วยในการเลือก
เนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย วย ความสามารถของผู้เรียน โดยเนื้อหาต้องมีความเชื่อถือ
ได้ และสำคัญต่อการเรียนรู้ 4) การจัดเนื้อหาสาระต้องจัดโดยคำนึงถึงความต่อเนื่อง และความยาก
ง่ายของเนื้อหา วุฒิภาวะ ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน 5) คัดเลือกประสบการณ์
การเรียนรู้ ครูผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับ
เนื้อหาวิชา และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 6) จัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรจัดโดยคำนึงถึงเนื้อหา
สาระและความต่อเนื่อง 7) กำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมินผลตัดสินใจว่าจะต้อง

ประเมินอะไรเพื่อตรวจสอบผลว่าบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ และกำหนดด้วยว่าจะใช้วิธีประเมินผลอย่างไร ใช้เครื่องมืออะไร

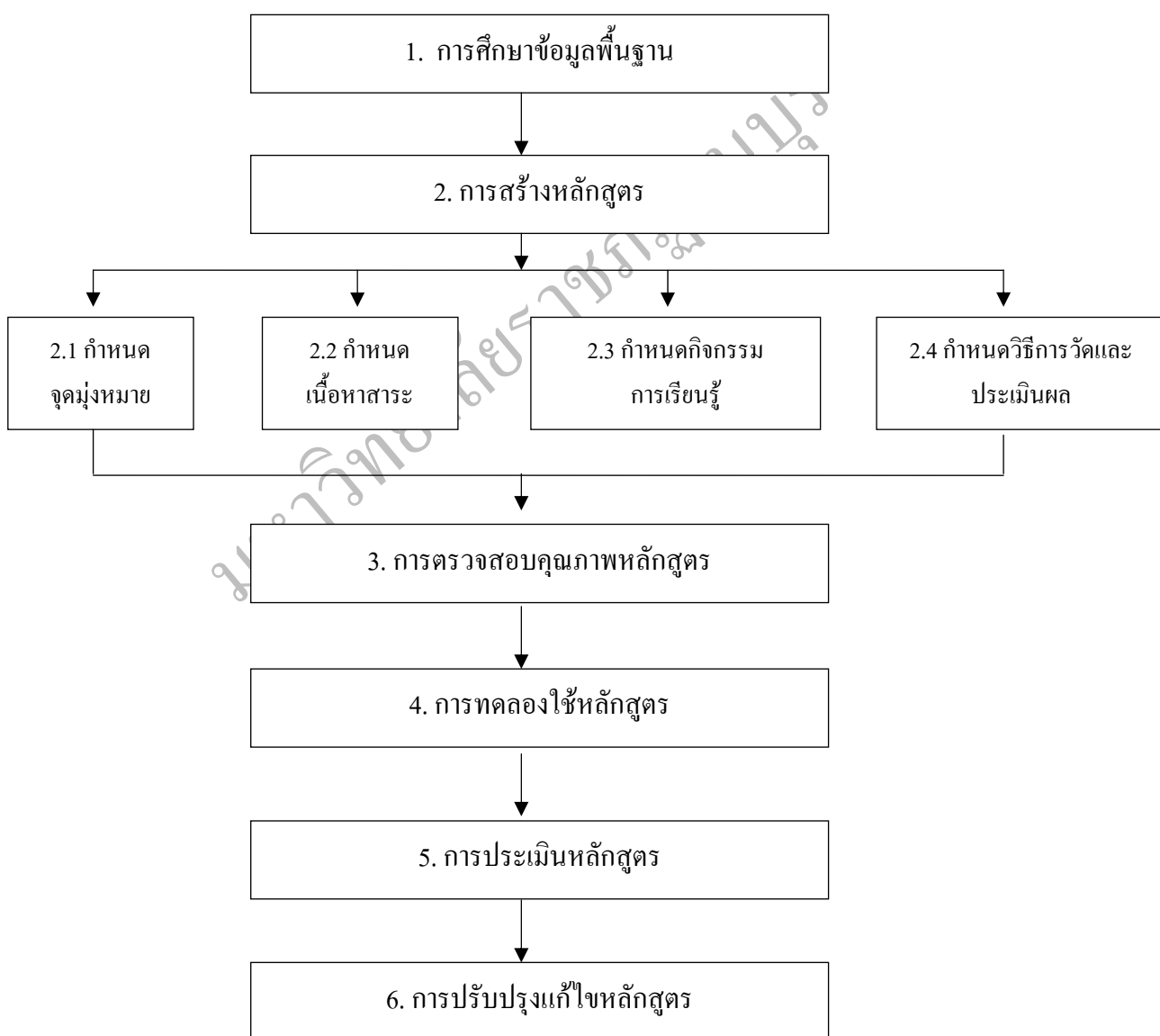
Saylor and Alexander (1974, p. 27) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ไว้ดังนี้
 1) การศึกษาตัวแปรต่าง ๆ จากภายนอก 2) การกำหนดจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ 3) การออกแบบหลักสูตร 4) การนำหลักสูตรไปใช้ 5) การประเมินผลหลักสูตร

ตารางที่ 2.1 การวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของนักการศึกษา

ร.ล.	รายการ	แนวคิดของนักการศึกษา					รวม
		ลอร์ด อูทรานันท์ (2532)	ธีรารัง บัวศรี (2542)	วิทย์ ประสิทธิ์วิฑูริ์ (2542)	ทาบปา (1992)	เซสเตอร์ และ อเล็กซานเดอร์ (1974)	
1	การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน	✓	✓	✓	✓	✓	5
2	การกำหนดจุดมุ่งหมาย	✓	✓	✓	✓	✓	5
3	การกำหนดเนื้อหา/เลือกเนื้อหา	✓	✓	✓	✓	-	4
4	การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้	✓	✓	✓	✓	-	4
5	การกำหนดจุดประสงค์ของรายวิชา	-	✓	-	-	-	1
6	การจัดทำวัสดุเพื่อการเรียนการสอน	-	✓	-	-	-	1
7	กำหนดการวัดและประเมินผล	✓	✓	-	✓	-	3
8	การนำหลักสูตรไปใช้	✓	-	✓	-	✓	3
9	การประเมินหลักสูตร	✓	-	✓	✓	✓	4
10	ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร	✓	-	✓	-	-	2

จากตารางการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของนักการศึกษาข้างต้น แสดงให้เห็นว่านักการศึกษาทั้ง 5 ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้ คือ การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดจุดมุ่งหมาย การกำหนดเนื้อหา และเลือกเนื้อหา การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้ มีการกำหนดการวัดและประเมินผล กำหนดการวัดและประเมินผล การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินหลักสูตรและการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

ภาพที่ 2.1 แสดงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

ซึ่งในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (research and development) โดยยึดหลักกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของ สังกัด อุทรานันท์ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความต้องการและพัฒนาเนื้อหาสาระเรื่อง กระด้วแทงเสื่อ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตรฉบับร่าง

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินหลักสูตรก่อนนำไปใช้

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินหลักสูตรระหว่างการทดลองใช้

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินหลักสูตรหลังการทดลองใช้

ขั้นตอนที่ 6 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

4. รูปแบบของหลักสูตร

รูปแบบของหลักสูตรมีหลายรูปแบบ ซึ่งได้มีการจำแนกประเภทหรือรูปแบบของหลักสูตรไว้หลายรูปแบบด้วยกัน ซึ่งแต่ละรูปแบบก็มีแนวคิดจุดมุ่งหมาย และโครงสร้างที่แตกต่างก็ออกไป ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสถานการณ์การจัดการเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลาย หรือเพื่อให้สนองเจตนารมณ์ของการจัดการเรียนรู้ลักษณะใดลักษณะหนึ่งตามระดับการศึกษา ดังนั้น หลักสูตรแต่ละรูปแบบจึงมีลักษณะเฉพาะของตนเอง รวมทั้งต่างก็มีข้อดีและข้อด้อยด้วยกันทั้งสิ้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในรูปแบบของหลักสูตร (curriculum design) แบบต่าง ๆ ซึ่งมีไม่ต่ำกว่า 10 รูปแบบ ซึ่ง บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553, หน้า 144) ได้จัดประเภทรูปแบบของหลักสูตรได้ตามเกณฑ์ที่ยึดเป็นประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

4.1 หลักสูตรที่ยึดสาขาวิชาและเนื้อหาสาระเป็นหลัก (disciplines/subjects curriculum) กลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับการจัดเนื้อหาสาระวิชาที่จะเรียน มีรูปแบบของหลักสูตร 5 รูปแบบ ดังนี้

4.1.1 หลักสูตรรายวิชาหรือหลักสูตรเนื้อหาวิชา (subject matter curriculum) เป็นรูปแบบการจัดหลักสูตรที่เก่าแก่ที่สุดและยังใช้มาจนถึงปัจจุบันหลักสูตรประเภทนี้ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญาสารัตถนิยม (essentialism) และปรัชญาสัจจวิทยานิยม (parennialism) เน้นการถ่ายทอดเนื้อหาวิชา สาระ และความรู้ของวิทยาการต่าง ๆ เป็นหลักในการจัดการเรียนรู้ ใช้วิธีสอนแบบบรรยายโดยมีครูผู้สอนเป็นศูนย์กลาง

ลักษณะของหลักสูตร 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ใช้วิชาต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ซึ่งอาจจะสัมพันธ์กับสังคมหรือไม่ก็ได้ มักจะไม่คำนึงถึงผลที่เกิดแก่สังคม 2) โครงสร้างของเนื้อหาวิชา จะแยกเป็นแต่ละวิชาไม่เกี่ยวข้องกัน เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หน้าที่พลเมือง ศิลปกรรม การจัดการเรียนรู้ และการวัดผลแยกจากกันเป็นเอกเทศ

3) เนื้อหาวิชาจะประกอบด้วย ความรู้ ความคิดรวบยอด ทักษะ กฎ หลักเกณฑ์ คุณธรรม และการปฏิบัติงาน โดยมีการจัดเนื้อหาให้เรียงลำดับอย่างมีระเบียบระบบ ตามลำดับเหตุการณ์ หรือตามลำดับความยากง่าย 4) การจัดการเรียนรู้ เน้นการถ่ายทอดเนื้อหาสาระและความรู้ โดยครูผู้สอนเป็นผู้ดำเนินการดังนั้นความสามารถของครูจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดไม่ให้ความสำคัญกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนมากนัก ผู้เรียนทุกคนเรียนทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนกัน ๆ กัน และไม่ถือว่าจิตวิทยาในการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ 5) การประเมินผลการเรียนรู้ มุ่งในเรื่องความรู้และทักษะในวิชาต่าง ๆ ที่เรียนมา เน้นเรื่องการสอน ถ้าผู้เรียนสอบผ่านก็ถือว่าใช้ได้ ถ้าสอบไม่ผ่านก็ต้องเรียนซ้ำจนกว่าจะสอบผ่าน 6) การพัฒนาหลักสูตร เน้นที่ผลการเรียนรู้ หลักสูตรจะเปลี่ยนแปลงก็ต่อเมื่อเนื้อหาวิชาเปลี่ยนแปลงไปไม่ได้เนื่องมาจากความต้องการหรือความเปลี่ยนแปลงในสังคม

ข้อดี

- (1) ง่ายต่อการเลือกเนื้อหาวิชาที่จะนำมาใช้สอน
- (2) สอนง่ายและทวนเวลาในการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากเนื้อหาถูกจัดไว้อย่างเป็นระบบ ขั้นตอน ครูผู้สอนสามารถถ่ายทอดเนื้อหาและความรู้ได้คราวละมาก ๆ และวัดผลได้ง่าย
- (3) การจัดเนื้อหาที่เป็นระบบขั้นตอนทำให้ผู้เรียนมีความรู้เป็นหมวดหมู่ เพียงพอต่อการเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อไป และทำให้ผู้เรียนมีระบบในการคิด ทำให้สามารถพัฒนาเชาวน์ปัญญาได้รวดเร็วขึ้น และความรู้ใหม่ที่ได้จะสัมพันธ์กับความรู้เก่าเกิดความต่อเนื่องในการเรียนรู้
- (4) การประเมินผลการเรียนรู้ทำได้ง่าย เพราะมุ่งเน้นในเรื่องความรู้
- (5) เหมาะสำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรม
- (6) ช่วยสร้างระเบียบวินัยในชั้นเรียนได้ดี

ข้อด้อย

- (1) ขัดกับหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ ธรรมชาติและพัฒนาการของผู้เรียน
- (2) ความมุ่งหมายของหลักสูตรแคบเกินไป เน้นแต่ด้านวิชาการไม่ครอบคลุมพฤติกรรมและพัฒนาการด้านอื่นของผู้เรียน เช่น เจตคติ ทักษะ ด้านสังคม
- (3) เน้นครูเป็นศูนย์กลางไม่ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็นของผู้เรียน ผู้เรียนขาดโอกาสในการพัฒนาความคิดไม่เป็นอิสระ จึงไม่ส่งเสริมให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- (4) การจัดเนื้อหาสาระที่แยกเป็นแต่ละวิชาไม่เกี่ยวข้องกันทำให้ผู้เรียนมองไม่เห็นภาพรวมของสิ่งที่เรียนนอกจากนี้เนื้อหาที่เรียนยังไม่คำนึงถึงความต้องการของสังคมอย่างแท้จริง ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถนำสิ่งที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

(5) ถ้าครูผู้สอนไม่มีความรู้ในเนื้อหาสาระที่สอนอย่างเพียงพอ และไม่มี
ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้อย่างดีพอ ผู้เรียนก็เกิดการเรียนรู้ได้ยาก

(6) บรรยากาศในห้องเรียนเคร่งเครียด ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน

4.1.2 หลักสูตรกว้าง หรือหลักสูตรหมวดวิชา (broad field curriculum) หรือ
หลักสูตรหลอมรวมวิชา (fusion curriculum) เป็นรูปแบบหลักสูตรที่มีการผสมผสานความรู้
โดยรวมวิชาต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาสาระใกล้เคียงกันมารวมกันเป็นหมวดวิชาเดียวกัน เช่น หมวดวิชา
คณิตศาสตร์จะรวมวิชา เลขคณิต พีชคณิต ทริโกณมิติ เรขาคณิตไว้ด้วยกัน การจัดการเรียนรู้ยึดครู
เป็นศูนย์กลางเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาสาระ การวัดผลการเรียนรู้จึงมุ่งเน้นวัดความรู้ที่ได้เป็นหลัก

ลักษณะของหลักสูตร 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีขอบเขตกว้างขึ้น อาจ
ครอบคลุมไปถึงผลที่เกิดขึ้นกับสังคม 2) นำจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละวิชามารวมกันเป็น
จุดประสงค์ของหมวดวิชา 3) โครงสร้างของหลักสูตรมีลักษณะเป็นการนำเอาเนื้อหาของแต่ละวิชา
จึงได้เลือกสรรแล้วมาเรียงลำดับกันเข้า โดยไม่มีการผสมผสานกันแต่อย่างใด หรือมีน้อยมาก

ข้อดี

- (1) เนื้อหาวิชามีการประสานกันมากขึ้น เกิดการผสมผสานความรู้ ทำให้ ผู้เรียน
มีความรอบรู้ในแต่ละหมวดวิชากว้างขวางขึ้นตามความต้องการหรือตามความสนใจของคน
เกิดความคิดรวบยอด (concept) ได้ง่ายขึ้น และสามารถนำผลการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
- (2) เนื้อหาวิชาที่เรียนไม่ซ้ำซ้อนกัน
- (3) บริหารหลักสูตรได้คล่องตัวขึ้น เพราะมีลักษณะเป็นหมวดวิชา
- (4) ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ได้หลายรูปแบบช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำกิจกรรม
การเรียนรู้ได้หลากหลายสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนจึงทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายในการเรียน

ข้อด้อย

- (1) ไม่เกิดการผสมผสานความรู้เท่าที่ควร เนื่องจากการสอนของครูยังยึดวิธีสอน
แบบเดิม คือแยกสอนเป็นแต่ละวิชา แทนที่จะสอนแบบผสมผสานวิชา
- (2) การที่ผู้เรียนได้รับความรู้ที่กว้างขวางขึ้นอาจทำให้ขาดความรู้ที่ลึกซึ้งใน
เนื้อหา หรือไม่มีการแม่นยำในความรู้ นั้น ๆ และความรู้ที่ได้รับไม่เป็นระเบียบเท่าที่ควร
- (3) ขาดความสัมพันธ์กับหมวดวิชาอื่น ๆ
- (4) การสอนอาจไม่บรรลุวัตถุประสงค์เนื่องจากครูผู้สอนต้องสอนหลายวิชา
ในขณะเดียวกันต้องใช้เวลาในการเตรียมการสอนมาก หรืออาจจะไม่มีความรู้ในบางวิชาดีพอ

4.1.3 หลักสูตรสัมพันธ์วิชาหรือหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ (correlated curriculum)

เป็นรูปแบบของหลักสูตรที่จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาการขาดความสัมพันธ์กันของรายวิชาที่เกี่ยวข้องกัน โดยนำเอาเนื้อหาของวิชาต่างๆ ที่สอดคล้องหรือส่งเสริมซึ่งกันและกันมาเชื่อมโยงเข้าหากันแล้ว วิชาสอนเนื้อหาเหล่านั้นในคราวเดียวกัน แต่ถึงกระนั้นความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละวิชาก็ยังคงอยู่ เช่น นำวิชาศิลปะไปสัมพันธ์กับวิชาประวัติศาสตร์นำหลักเกณฑ์ทางคณิตศาสตร์มาเชื่อมโยงกับวิชาวิทยาศาสตร์ เป็นต้น การจัดการเรียนการสอนยึดครูเป็นศูนย์กลาง การวัดผลการเรียนรู้ ยังเน้นพัฒนาการด้านเชาวน์ปัญญา

ลักษณะของหลักสูตร เนื้อหาวิชามีความสัมพันธ์กันในหมวดวิชา หรือระหว่าง วิชาโดยพยายามกำหนดเนื้อหาวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือหมวดวิชาใดหมวดวิชาหนึ่งตามเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของวิชา นั้น ๆ แล้วนำเนื้อหาสาระวิชาอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กันมารวมเข้าไว้ด้วยกัน

ข้อดี

- (1) เนื้อหาวิชามีความสัมพันธ์สอดคล้องและผสมผสานกันดียิ่งขึ้นทำให้ผู้เรียน ได้รับความรู้ที่เชื่อมโยงกัน
- (2) ครูผู้สอนได้มีโอกาสวางแผนการสอนและดำเนินการสอนร่วมกัน ส่งผลให้ เกิด จุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่แน่นอน
- (3) สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วม กิจกรรม และมีประสบการณ์ตรงมากขึ้น
- (4) ผู้เรียนมีโอกาสเรียนในสิ่งที่ตนสนใจสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
- (5) ขจัดความซ้ำซ้อนในเนื้อหาวิชาหรือหมวดวิชา

ข้อด้อย

- (1) การจัดเนื้อหาให้สัมพันธ์กันทำได้ยาก หากนำวิชาที่มีความสัมพันธ์กันน้อย เข้ามาสัมพันธ์กัน อาจทำให้วิชานั้นมีเนื้อหามากเกินไป
- (2) หากครูผู้สอนเตรียมการสอนไม่ดีพอ หรือขาดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสน
- (3) ทำให้คาบเรียนยาวนานเกินไป
- (4) ครูผู้สอนอาจจะมีปัญหาในเรื่องเวลาที่จะต้องมาวางแผนร่วมกัน หรือเกิดการ ไม่ยอมรับ เนื่องจากทำให้ยุ่งยากมากขึ้น

4.1.4 หลักสูตรแบบแกนกลาง หรือหลักสูตรแบบแกนร่วมกัน หรือหลักสูตรแบบแกน (core curriculum)หลักสูตรรูปแบบนี้จัดตามปรัชญาปฏิรูปนิยม (reconstructionism) เป็นการรวบรวมเนื้อหาความรู้และประสบการณ์ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนเข้าด้วยกันให้มีความสัมพันธ์และผสมผสานกัน ให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้และคำนึงถึงความต้องการของสังคมเป็นหลัก การจัดการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการแก้ปัญหา เข้าใจชีวิตและสังคม การวัดผลการเรียนรู้เน้นวัดพัฒนาการทุก ๆ ด้านของผู้เรียน

ลักษณะของหลักสูตร

(1) ไม่แยกเนื้อหาเป็นรายวิชา เนื้อหาวิชาส่วนหนึ่งของหลักสูตรบังคับให้ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนเพื่อเป็นพื้นฐานความรู้วิชาต่าง ๆ และมีความสำคัญต่อสังคม สำหรับเนื้อหาวิชาอีกส่วนหนึ่งของหลักสูตรให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจของตน

(2) การจัดการเรียนมีความยืดหยุ่นและใช้เวลายาวนานกว่าปกติเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูลและศึกษานอกสถานที่ได้เพียงพอ

(3) ครูผู้สอนมีบทบาทเป็นเพียงผู้คอยให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษาหรือแนะแนว

(4) การจัดการเรียนรู้ใช้วิธีการเรียนแบบแก้ปัญหา ครูผู้สอนและผู้เรียนจะทำงานร่วมกันตลอดเวลา

(5) ต้องใช้ครูผู้สอนหลายๆ วิชาาร่วมกันวางแผนการสอนเนื่องจากการจัดการเรียนรู้มีลักษณะใช้หลายๆ วิชาาร่วมกัน

ข้อดี

(1) ครูผู้สอนและผู้เรียนมีประสบการณ์ที่ดีต่อกัน

(2) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน เพื่อจะได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนและได้ทำกิจกรรมการเรียนเองโดยตรง

(3) ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงในการเรียน ได้วางแผนเก็บข้อมูล แก้ปัญหาและประเมินผลด้วยตนเอง

(4) การใช้ช่วงเวลาเรียนที่ยาวนานกว่าปกติ ทำให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้กว้างขวางเต็มที่

(5) การเรียนแบบแก้ปัญหา ช่วยให้ผู้เรียนได้คิดอย่างมีเหตุผล มีทักษะต่างๆ ทั้งทักษะพื้นฐานและทักษะทางสังคม นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหาได้ดียิ่งขึ้น

(6) ผู้เรียนมีโอกาสศึกษาปัญหาที่ตนเองมีความสนใจทั้งปัญหาของตนเองหรือปัญหาของสังคม

ข้อด้อย

- (1) ใช้สื่อการเรียนรู้ในการจัดการเรียนรู้มาก
- (2) ครูผู้สอนต้องมีความรู้ดี มีความสามารถสูงเตรียมการสอนดีเพราะเป็นการสอนแบบแก้ปัญหาซึ่งเป็นการสอนที่ยาก
- (3) ใช้เวลามาก ทั้งเวลาในการวางแผนการทำงานของนักเรียนและคณะครูผู้สอนรวมทั้งเวลาในการทำกิจกรรมการเรียนรู้
- (4) การจัดเนื้อหาความรู้ไม่เป็นหมวดหมู่ ผู้เรียนอาจไม่ได้รับเนื้อหาสาระที่สำคัญและเป็นระบบระเบียบ
- (5) การจัดการเรียนรู้ที่รวมหลายๆวิชาโดยครูผู้สอนหลายๆคน อาจทำให้เนื้อหาสาระและความรู้ไม่สมดุลกัน
- (6) ครูผู้สอนมักแยกเนื้อหาวิชาออกจากกันตามความเคยชิน ทำให้ขาดการผสมผสานเนื้อหาความรู้

4.1.5 หลักสูตรแบบบูรณาการ (integrated curriculum) เป็นหลักสูตรที่พัฒนาจากหลักสูตรกว้างโดยนำเอาเนื้อหาของวิชาต่าง ๆ มาหลอมรวมกัน ทำให้ความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละวิชาหมดไป โดยรวมเอาประสบการณ์การเรียนรู้จากหลาย ๆ วิชา มาจัดเป็นหมวดหมู่ของประสบการณ์เป็นการบูรณาการเนื้อหาเข้าด้วยกัน จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่ต่อเนื่อง มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต และพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน การจัดการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การวัดผลการเรียนรู้จะวัดพัฒนาการทุก ๆ ด้าน

ลักษณะของหลักสูตร

หลักสูตรประเภทนี้รวมประสบการณ์จากทุกรายวิชามาสัมพันธ์กันจนไม่ปรากฏเด่นชัดว่าเป็นวิชาใดจัดเป็นประสบการณ์ต่อเนื่องหลักสูตรเช่นนี้อาจอาศัยประเด็นหรือปัญหาบางอย่างเป็นแกนแล้วหลอมทุกสาระวิชาที่เกี่ยวข้องเข้าไว้ด้วยกัน

ข้อดี

- (1) มีความสัมพันธ์ระหว่างวิชาสูงสุด ทำให้เกิดการผสมผสานทางด้านการเรียนรู้และเนื้อหาวิชา
- (2) ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจึงสามารถนำสิ่งที่เรียนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้มาก
- (3) เนื้อหาผสมผสานกัน สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้หลายรูปแบบทำให้สอดคล้องกับความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนและสังคม

(4) มีการคัดเลือกเนื้อหาอย่างรอบคอบ และการเรียบเรียงประสบการณ์อย่างดี ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

(5) ส่งเสริมทักษะและความสามารถในการแก้ปัญหาทั้งผู้เรียนและครูผู้สอน รวมทั้งส่งเสริมการค้นคว้าวิจัย

(6) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะต่างๆ ในตนเองและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ข้อด้อย

(1) การบูรณาการเนื้อหาและประสบการณ์ทำได้ดีในระดับชั้นประถมศึกษา แต่ ในระดับมัธยมศึกษาและสูงกว่าทำได้ยาก

(2) เป็นหลักสูตรที่ยากแก่การสอน ดังนั้นครูผู้สอนต้องมีความรู้ ความสามารถที่ดี มีการเตรียมการสอนอย่างดีและตระหนักถึงความสำคัญของหลักการบูรณาการ

(3) ต้องใช้สื่อการเรียนรู้หลายอย่าง

(4) ความกว้างขวางของหลักสูตรอาจทำให้ผู้เรียนไม่มีความรู้ลึกซึ้งในเนื้อหา นอกจากนี้หากครูผู้สอนไม่เก่งพออาจทำให้ผู้เรียนมองไม่เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ

(5) ครูผู้สอนมักอาจสอนไม่ครอบคลุมเนื้อหาครบถ้วนหรือมักสอนแยกวิชาตามความเคยชิน ทำให้ขาดความเป็นบูรณาการ

4.2 หลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นหลัก (learners centered) หลักการของหลักสูตรนี้คือ ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดหลักสูตรเพื่อสนองความต้องการ ความสามารถและความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก มีรูปแบบของหลักสูตร 3 รูปแบบดังนี้

4.2.1 หลักสูตรแบบเอกัตบุคคล (individualized curriculum) เป็นหลักสูตรที่จัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน การจัดหลักสูตรแบบนี้ทำให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสามารถ และอัตราเร็วของแต่ละคน มีโอกาสเลือกได้มาก ทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนมีความรับผิดชอบโดยยึดหลักปรัชญาสภาพนิยม(existentialism)ให้ความสำคัญกับผู้เรียนรายบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเป็นอิสระจากคนอื่น ครูผู้สอนจะจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนแต่เพียงลำพังหรือร่วมกันจัดกับผู้เรียนก็ได้

4.2.2 หลักสูตรแบบส่วนบุคคล (personalized curriculum) เป็นหลักสูตรที่ครูและนักเรียนวางแผนร่วมกันตามความเหมาะสมและความสนใจของผู้เรียน เรียกว่า สัญญาการเรียน เพื่อส่งเสริมและดึงเอาศักยภาพของผู้เรียนออกมาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทำให้เกิดความยุติธรรมทางการศึกษามากขึ้น ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียน มีทางเลือกกิจกรรม

การเรียนหลายด้านเป็นการศึกษาที่ประกกันได้ว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จริงสอดคล้องกับความต้องการความสามารถความสนใจของตนเองและชุมชนเป็นการจัดหลักสูตรโดยยึดหลักปรัชญาสภาพนิยาม

4.2.3 หลักสูตรที่เน้นผู้เรียน (child – centered curriculum) หรือหลักสูตรที่ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (learnercentred curriculum)หลักสูตรประเภทนี้คำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักการที่สำคัญเน้นบทบาทของผู้เรียนในการเรียน ดังนั้นในหนึ่งวิชาอาจจะมีหลักสูตรที่แตกต่างกัน ออกไปทั้งในด้านเนื้อหา กิจกรรมการเรียน สื่อการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล เช่น ในวิชาภาษาไทย นักเรียนคนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งต้องการเรียนการแต่งคำประพันธ์ในขณะที่นักเรียนอีกคนหนึ่งหรืออีกกลุ่มหนึ่งต้องการเรียนการเขียนเรียงความ ฉะนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ก็ต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนทุกคนทุกกลุ่ม ดังนั้นหลักสูตรจึงต้องมีการกำหนดให้เลือกได้และเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน การจัดหลักสูตรประเภทนี้ทำได้ยากมาก เพราะต้องจัดเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้และการวัดผลไว้หลากหลาย รวมทั้งต้องใช้ครูผู้สอนหลายรูปแบบ

4.3 หลักสูตรที่ยึดกระบวนการทางทักษะหรือประสบการณ์เป็นหลัก (process skill or experience curriculum) การจัดหลักสูตรประเภทนี้เป็นการเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน และให้ผู้เรียนได้รู้จักการแก้ปัญหา ถ้าเป็นหลักสูตรที่ยึดกระบวนการเป็นหลักจะมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนมีรูปแบบของหลักสูตร 4 รูปแบบ ดังนี้

4.3.1 หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม หรือหลักสูตรที่ยึดกิจกรรมกระบวนการทางสังคมและการดำรงชีวิต (social process and life function curriculum) การจัดหลักสูตรแบบนี้ยึดชีวิตจริงของผู้เรียนและสังคมเป็นหลัก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมของสังคม จึงเป็นหลักสูตรที่ถูกคาดหวังว่ามีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้เรียน หลักสูตรนี้ได้รับแนวความคิดมาจากนักการศึกษา จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) โดยยึดปรัชญาพัฒนาการนิยม (progressivism) และปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (reconstructionism) เป็นแนวทางในการจัดหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลครูทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา และประเมินผลการเรียนรู้ในทุกด้าน

ลักษณะของหลักสูตร

(1) จัดเนื้อหาวิชาให้สัมพันธ์กับชีวิตจริง หรือประสบการณ์จริงให้มากที่สุด เช่น การประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตในครอบครัว การป้องกันชีวิตและสุขภาพ เป็นต้น

(2) เตรียมผู้เรียนให้ร่วมมือกับสังคม เพื่อให้เรียนรู้เกี่ยวกับหน้าที่ทางสังคม กระบวนการทางสังคม หรือปัญหาทางสังคม

(3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อาจจัดเป็นหน่วยหรือรายวิชาเรียนสิ่งที่ใกล้ตัวก่อน หรือจากสิ่งที่ย้ายไปสู่สิ่งที่ยาก เน้นให้ผู้เรียน ได้ลงมือปฏิบัติจริง

ข้อดี

(1) ช่วยพัฒนาความคิดและช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายและความสำคัญของสิ่งที่ได้เรียนรู้มากขึ้น ทำให้เกิดแรงจูงใจใฝ่รู้ใฝ่เรียน รู้จักศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

(2) ช่วยเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

(3) ส่งเสริมการเรียนรู้แบบ active learning คือการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ บรรยากาศในการเรียนมีชีวิตชีวา

(4) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนศึกษาความซับซ้อนและความเป็นจริงของสังคม

(5) มีความยืดหยุ่น สามารถปรับให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม

(6) เป็นแนวคิดพื้นฐานที่สนับสนุนให้เกิดโรงเรียนชุมชนขึ้น

ข้อด้อย

(1) ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสังคมได้เพียงบางส่วนเท่านั้น เนื่องจากกิจกรรมในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมมีหลากหลายไม่สามารถนำมาสอนได้ทั้งหมด

(2) เนื้อหาสาระอาจจะขาดความสมบูรณ์ไป เนื่องจากการจัดการเรียนรู้มุ่งเพื่อความสนใจในการปฏิบัติของผู้เรียนมากเกินไป

(3) มีปัญหาในเรื่องการผสมผสานและการจัดหมวดหมู่ของประสบการณ์การเรียนรู้ เพราะผู้จัดไม่ทราบแน่ชัดว่ากิจกรรมหรือประสบการณ์ชีวิตอะไรที่มีค่า มีความสำคัญ และจำเป็นที่สุดต่อผู้เรียนที่จะนำมาสอนอีกทั้งยังไม่มีวิธีการจัดหมวดหมู่ความรู้ที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง

(4) ครูผู้สอนอาจไม่มีความชำนาญในการจัดการเรียนรู้ลักษณะนี้ ดังนั้นในทางปฏิบัติ ครูส่วนใหญ่ยังใช้วิธีสอนแบบเดิม ๆ ในการบรรยาย เป็นต้น

(5) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ทำได้ยาก

(6) การจัดตารางสอนแบบตายตัวทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับครูผู้สอน

4.3.2 หลักสูตรประสบการณ์ (experience curriculum) หรือหลักสูตรแบบกิจกรรม และประสบการณ์ (activity and experience curriculum) เป็นรูปแบบของหลักสูตรที่เน้นประสบการณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นหลัก เป็นหลักสูตรที่มุ่งแก้ไขการเรียนรู้ที่ยึดครูผู้สอนเป็นศูนย์กลาง โดยไม่คำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เช่น หลักสูตร

ที่เน้นเนื้อหาวิชาเป็นหลัก หลักสูตรนี้ยึดหลักการที่ว่า การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์และประสบการณ์สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ดังนั้นการจัดหลักสูตรจึงเน้นเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ผู้เรียนต้องรู้จักวิธีการแก้ปัญหาลงมือกระทำ วางแผนด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ด้วยการกระทำ (learning by doing) การจัดการเรียนรู้ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นการแก้ปัญหา ครูต้องเป็นนักวางแผน นักจิตวิทยา นักแนะแนวและนักพัฒนาการ การประเมินผลการเรียนรู้ จะประเมินพัฒนาการของผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน

ลักษณะของหลักสูตร

- (1) ความสนใจของผู้เรียนเป็นตัวกำหนดเนื้อหา กิจกรรม หรือประสบการณ์ ต้องสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน
- (2) วิชาที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนคือวิชาที่ผู้เรียนมีความสนใจร่วมกัน ดังนั้นจึงกำหนดเนื้อหาจากความสนใจของผู้เรียนเป็นคราว ๆ ไปไม่ได้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า
- (3) โปรแกรมการสอนไม่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า นั่นคือครูผู้สอนไม่สามารถกำหนด กิจกรรมการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้า ดังนั้นก่อนทำการสอนต้องสำรวจความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนและทั้งชั้น และช่วยผู้เรียนตัดสินใจเลือกเรื่องที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษา
- (4) ใช้วิธีแก้ปัญหาเป็นหลักในการจัดการเรียนรู้

ข้อดี

- (1) ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้มาก สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
- (2) ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ได้รู้จักการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้มีโอกาสทดลอง แก้ไขปัญหาได้อย่างมีเหตุมีผล มีความรับผิดชอบในตนเองต่อการศึกษา
- (3) ผู้สอนและผู้เรียนมีโอกาสทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด มีความเข้าใจกันมากขึ้น
- (4) สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
- (5) ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรม ทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการเรียน
- (6) มีความยืดหยุ่นในเรื่องของเวลาและวิธีจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย กิจกรรมการเรียนรู้ครอบคลุมเนื้อหาได้กว้างขวาง กระบวนการเรียนรู้เป็นไปตามขั้นตอน

ข้อด้อย

- (1) การจัดทำหลักสูตรทำได้ยาก
- (2) ถ้าครูผู้สอนไม่มีความกระตือรือร้น ไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการสอน ขาดความเข้าใจในจิตวิทยาการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ก็ไม่ประสบความสำเร็จ

(3) การจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง หรือชีวิตจริงของเด็กแต่ละคนกระทำได้อย่าง

(4) เนื้อหาสาระที่ผู้เรียนได้รับ อาจจะไม่สัมพันธ์กับพัฒนาการของผู้เรียน หรือได้เนื้อหาสาระไม่ครบถ้วนและขาดความต่อเนื่องของความรู้ หลักสูตรนี้ใช้ได้กับผู้เรียนระดับประถมศึกษา เพราะสามารถจัดกิจกรรมหรือประกอบการเรียนรู้ได้ง่ายกว่าเด็กโต

(5) ต้องมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ เช่น ห้องเรียน สื่อการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ มิฉะนั้นการจัดการเรียนรู้จะไม่บังเกิดผล

4.3.3 หลักสูตรกระบวนการ (the process approach curriculum) หลักสูตรรูปแบบนี้ เน้นวิธีการมากกว่ารูปแบบ กล่าวคือหลักสูตรอาจเป็นแบบ รายวิชาหรือแบบยึดปัญหาสังคมก็ได้ แต่วิธีการเรียนรู้จะเน้นกระบวนการ ดังนั้นการจัดหลักสูตรจะมุ่งการพัฒนาทักษะของกระบวนการเรียนรู้ซึ่งมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีระบบ เช่น หลักสูตรทักษะทางคณิตศาสตร์ หลักสูตรทักษะทางวิทยาศาสตร์ จึงใช้การสังเกต ทดลอง จำแนก พยากรณ์ ฯลฯ ให้ผู้เรียนคิด ค้นคว้าหาความรู้ และฝึกปฏิบัติจนรู้แจ้งจะนั่นสิ่งสำคัญที่ผู้เรียนจะเรียนรู้ไม่ใช่เนื้อหาวิชา แต่เป็นวิธีการต่าง ๆ เนื้อหาวิชาเป็นเพียงเครื่องมือ ที่ทำให้ผู้เรียนมีทักษะในวิธีการเหล่านั้น ตัวอย่างหลักสูตรนี้ได้แก่ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ที่ กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดขึ้น

4.3.4 หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถ (the competency – based curriculum) หลักสูตรรูปแบบนี้จัดทำขึ้นเพื่อความแน่ใจว่าผู้ที่จบการศึกษาระดับหนึ่ง ๆ นั้น จะมีทักษะและความสามารถในการด้านต่าง ๆ ตามที่ต้องการ เป็นหลักสูตรที่ไม่ได้มุ่งเรื่องความรู้หรือเนื้อหา ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาแต่จะมุ่งในด้านทักษะ ความสามารถ เจตคติและค่านิยม อันจะมีประโยชน์ต่อชีวิตปัจจุบันและอนาคตของผู้เรียน ในอนาคตถึงแม้ว่าความรู้ จะเปลี่ยนแปลงพัฒนาไป แต่ผู้เรียนซึ่งเติบโตออกไปในสังคมก็ยังคงสามารถปรับตัวทันความต้องการของสังคมได้ ตัวอย่างของหลักสูตรประเภทนี้คือ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ลักษณะของหลักสูตร

หลักสูตรนี้มีโครงสร้างซึ่งแสดงให้เห็นถึงเกณฑ์ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่ต้องการให้ผู้เรียนมีในแต่ละระดับการศึกษาและในแต่ละชั้นเรียน ทักษะและความสามารถในแต่ละชั้นเรียนจะถูกกำหนดให้มีความต่อเนื่องกัน โดยใช้ทักษะและความสามารถที่ได้รับการฝึกฝนอบรมเบื้องต้นเป็นฐานสำหรับการเพิ่มพูนทักษะและความสามารถในอันดับต่อไป

ข้อดี

- (1) ง่ายต่อการจัดการเรียนรู้และการวัดผล
- (2) ช่วยแก้ปัญหาเรื่องความไม่เสมอภาคในการศึกษาอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางภูมิศาสตร์ของที่ตั้งของโรงเรียน การจัดครูผู้สอนที่มีคุณภาพตลอดจนสื่อการเรียน การสร้างทักษะและความสามารถพื้นฐานหลังจากที่ได้ผ่านการเรียนการสอนแต่ละชั้นหรือแต่ละระดับการศึกษาไปแล้ว

ข้อด้อย

การจัดทำหลักสูตรค่อนข้างยาก ต้องอาศัยความชำนาญจากนักพัฒนาหลักสูตร รวมทั้งความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องอีกหลายฝ่าย เนื่องจากการกำหนดทักษะและความสามารถทั้งหมดของผู้เรียนให้ได้มาตรฐานครบถ้วนมีความยุ่งยากและมีหลายขั้นตอน

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สาระนาฏศิลป์ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง กระจับปี่แทงเสื่อ โดยใช้รูปแบบของหลักสูตรที่ยึดกระบวนการทักษะหรือประสบการณ์เป็นหลัก (process skill or experience curriculum) ซึ่งเป็นหลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม หรือหลักสูตรที่ยึดกิจกรรมกระบวนการทางสังคมและการดำรงชีวิต (social process and life function curriculum) การจัดหลักสูตรแบบนี้ยึดชีวิตจริงของผู้เรียนและสังคมเป็นหลัก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมของสังคม จึงเป็นหลักสูตรที่มีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้เรียน และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้แบบ active learning คือการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดเนื้อหาและกิจกรรมมีความยืดหยุ่น สามารถปรับให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม

การประเมินหลักสูตร

1. ความหมายของการประเมินหลักสูตร

มีนักการศึกษาหลายท่านได้นิยามความหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2540, หน้า 58) กำหนดนิยามของการประเมินหลักสูตรว่า การประเมินหลักสูตร หมายถึง การรวบรวมและศึกษาข้อมูล รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตรวจสอบหลักสูตร และตัดสินใจว่าหลักสูตรมีคุณค่าบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

นิคม ชมภูหอง (2545, หน้า 238) สรุปความหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ว่า การศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำ ทดลองใช้ และผลของการใช้หลักสูตร ตลอดจนการตัดสินใจคุณค่า และคุณภาพของหลักสูตร

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 249) ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตร คือ กระบวนการในการพิจารณาตัดสินใจคุณค่าของหลักสูตรว่า หลักสูตรนั้นมีประสิทธิภาพแค่ไหน เมื่อนำไปใช้แล้วบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ มีอะไรที่ต้องแก้ไขเพื่อนำผลที่ได้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่ดีกว่าต่อไป

ฉันท ชาติทอง (2550, หน้า 104) ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ว่า กระบวนการดำเนินงานเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตัดสินใจคุณค่าของหลักสูตรว่ามีคุณภาพมากน้อยเพียงไร และเพื่อนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นต่อไป

Good (1945, p.209 อ้างถึงใน สุนีย์ ภูพันธ์, 2546, หน้า 248) ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตร คือ การประเมินของกิจกรรมการเรียนภายในขอบข่ายของการสอนที่เน้นเฉพาะจุดประสงค์ของการตัดสินใจในความถูกต้องของจุดมุ่งหมายความสัมพันธ์และความต่อเนื่องของเนื้อหา และผลสัมฤทธิ์ของวัตถุประสงค์เฉพาะ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจในการวางแผนการจัดโครงการต่อเนื่อง และการหมุนเวียนของกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่จะจัดให้มีขึ้น

Cronbach (1970, p. 256) ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรว่า การประเมินหลักสูตร คือ การรวบรวมข้อมูล และการใช้ข้อมูลเพื่อตัดสินใจในเรื่องโปรแกรมหรือหลักสูตรการศึกษา

Stufflebeam (1973, p. 1828) ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตร คือ กระบวนการในการหาข้อมูล เก็บข้อมูลเพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจ สร้างทางเลือกที่ดีกว่าเดิม

จากความหมายของการประเมินหลักสูตรตามทัศนะของนักการศึกษาสรุปได้ว่าการประเมินหลักสูตร คือ การศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำ การทดลองใช้

หลักสูตร เพื่อการตัดสินใจคุณค่าของหลักสูตรว่ามีจุดดีและจุดด้อยมากน้อยเพียงไร โดยอาศัย การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้าง การใช้ และผลของการใช้หลักสูตรและนำผลการ ประเมินมาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้บรรลุจุดมุ่งหมาย

2. จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร

รัชชชัย ชัยจิรฉายากุล (2540, หน้า 50) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการประเมินหลักสูตรไว้ 4 ข้อ ดังนี้

(1) เพื่อตรวจสอบองค์ประกอบของหลักสูตร อาทิ หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง การจัดการเรียนรู้ ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ และมีความเหมาะสมกับสภาพสังคมในขณะนั้น ตลอดจนแนวโน้มของสังคมในอนาคตมากน้อยเพียงใด

(2) เพื่อตัดสินใจระบบการบริหารจัดการเกี่ยวกับหลักสูตรรวมถึงการนิเทศว่าเป็นไปอย่างถูกต้องหรือไม่

(3) เพื่อติดตามผลผลิตของหลักสูตรซึ่งหมายถึงผู้เรียนว่ามีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่ได้คาดหวังไว้หรือไม่

(4) เพื่อตัดสินใจคุณค่าของหลักสูตรว่าดี ควรใช้ต่อไปหรือต้องปรับปรุงแก้ไข

บุญลักษณ์ ทิพยฤทธิ์ (2541, หน้า 19) กล่าวว่า ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการประเมินหลักสูตรไว้ 2 ประการ คือ ประเมินเพื่อการปรับปรุงหลักสูตร และประเมินผลเพื่อสรุปคุณค่าของการพัฒนาหลักสูตรว่าดี หรือ ปรับปรุงแก้ไข ควรใช้ต่อไปหรือควรยกเลิกทั้งหมด หรือ ยกเลิกเพียงบางส่วน

นิคม ชมภูหลง (2542, หน้า 178) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการประเมินหลักสูตรไว้ 5 ข้อ ดังนี้

(1) เพื่อตัดสินใจคุณค่าของหลักสูตร เมื่อนำไปใช้แล้วสนองวัตถุประสงค์ตามที่หลักสูตร กำหนดไว้หรือไม่

(2) เพื่อตัดสินใจองค์ประกอบของหลักสูตร ด้านหลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา สาร การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดผลและประเมินผล มีความสอดคล้องกันหรือไม่ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนหรือไม่

(3) เพื่อตัดสินใจหลักสูตร มีข้อดีและข้อบกพร่องอะไรบ้างที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข

(4) เพื่อตัดสินใจการบริหารหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นไปในทิศทางที่ ถูกต้องหรือไม่

(5) เพื่อการติดตามประเมินและตรวจสอบผลผลิตจากหลักสูตร คือ ผู้เรียนมีการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่หลักสูตรคาดหวังหรือไม่

Tyler (1950, p. 126-134) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการประเมินหลักสูตรไว้ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 เพื่อตัดสินว่าเป้าหมายของการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ในรูปของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่ ส่วนใดที่ประสบความสำเร็จก็เก็บไว้ ส่วนใดที่ไม่ประสบความสำเร็จก็ทำการปรับปรุงแก้ไขหรือตัดทิ้ง ประการที่ 2 เพื่อ ประเมินความก้าวหน้าทางการศึกษาในอันที่จะช่วยให้เข้าใจปัญหาและความต้องการทางการศึกษาได้และเพื่อใช้ข้อมูลนั้นเป็นแนวทางในการที่จะปรับปรุงนโยบายทางการศึกษาที่คนส่วนใหญ่เห็นด้วยได้

จากการศึกษาจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรตามทัศนะของนักการศึกษา สามารถสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร เป็นการตรวจสอบองค์ประกอบของหลักสูตร ระบบบริหารการจัดการหลักสูตร ประเมินเพื่อปรับปรุงและตัดสินคุณค่าของหลักสูตรที่พัฒนา ว่ามีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ หรือต้องปรับปรุงแก้ไข พิจารณาว่าควรใช้ต่อไปหรือควรยกเลิกทั้งหมด หรือ ยกเลิกเพียงบางส่วนและประเมินการนำหลักสูตรไปใช้ว่า บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด

3. ระยะของการประเมินหลักสูตร

เนื่องจากการได้มาซึ่งหลักสูตรนั้นต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ และใช้เวลานานพอสมควร และเมื่อได้หลักสูตรมาแล้วก็ต้องนำไปใช้อีกในช่วงเวลาตามที่หลักสูตรกำหนด เช่น หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 กว่าจะใช้หลักสูตรจนครบวงจรกินเวลานานถึง 12 ปี ด้วยเหตุนี้ในการประเมินหลักสูตรจึงต้องดำเนินการเป็นระยะ ๆ ไป โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

3.1 การประเมินหลักสูตรก่อนนำหลักสูตรไปใช้ ก่อนนำหลักสูตรไปใช้จริงควรมีการประเมิน เพื่อตรวจสอบองค์ประกอบต่าง ๆ และคุณภาพโดยรวมของหลักสูตรฉบับร่าง ซึ่งต้องทำอย่างรอบคอบและมีระบบที่ชัดเจน การประเมินในระยะนี้ทำได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1.1 การประเมินหลักสูตรเมื่อสร้างหลักสูตรฉบับร่างเสร็จ การประเมินลักษณะนี้เป็นการวิเคราะห์หาความสมเหตุสมผลหรือความเชื่อมั่นขององค์ประกอบที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร กับความน่าจะเป็นว่ามีความสัมพันธ์สอดคล้องกับความเป็นจริงหรือไม่ ซึ่งต้องอาศัยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร นักการศึกษา นักวิชาการ

3.1.2 การประเมินหลักสูตรในขั้นทดลองใช้ เพื่อนำผลมาปรับปรุงแก้ไข หลักสูตรให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ก่อนที่จะประกาศใช้จริง เช่น หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้ทดลองใช้ในโรงเรียนในโครงการนำร่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้น

3.2 การประเมินหลักสูตรระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร เนื่องจากในระยะนี้มีการใช้หลักสูตรในภาพกว้างมีกลุ่มเป้าหมาย สถานที่ และสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน การประเมินหลักสูตรจึงได้ข้อมูลในลักษณะที่กว้างและลึก เป็นการประเมินกระบวนการบริหารการจัดการหลักสูตร การนิเทศกำกับดูแล และกระบวนการจัดการเรียนรู้

3.3 การประเมินหลักสูตรหลังจากการใช้หลักสูตรครบวงจร ระยะเวลาจากที่เริ่มใช้หลักสูตรจนการใช้หลักสูตรครบวงจรเรียบร้อยแล้วจะเป็นระยะเวลานานพอสมควรที่จะทำให้สภาพสังคม เศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจึงจำเป็นที่จะต้องมีการประเมินหลักสูตรทั้งระบบเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ในขณะนั้น

4. รูปแบบของการประเมินหลักสูตร

นิคม ชมภูหลง (2545, หน้า 239) กล่าวถึงรูปแบบการประเมินหลักสูตรที่สำคัญ ดังนี้

4.1 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler's Curriculum Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก โดยผู้เรียนว่ามีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่จุดมุ่งหมายกำหนดไว้หรือไม่ โดยศึกษาจากความสัมพันธ์ของ 3 องค์ประกอบ คือ จุดมุ่งหมายของการศึกษา ประสิทธิภาพการเรียนรู้ที่จัดให้กับผู้เรียนและผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน (ได้จากการวัดและประเมินผล)

4.2 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของแฮมมอนด์ (Robert L. Hammonds Curriculum Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลักเช่นเดียวกับการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์ แต่จะเป็นการประเมินประสิทธิภาพของพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามจุดหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้ โดยการเปรียบเทียบข้อมูลพฤติกรรมกับจุดประสงค์และเน้นการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น โดยการประเมินมี 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านการเรียนการสอน มิติด้านสถาบันและมิติด้านพฤติกรรม ซึ่งแต่ละมิติจะประกอบด้วยตัวแปรอื่น ๆ อีกหลายตัว ซึ่งความสำเร็จของหลักสูตรจะขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรมิติต่าง ๆ เหล่านี้

4.3 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของสเทค (Robert E. Stakes Curriculum Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ยึดเกณฑ์เป็นหลัก ซึ่งเกณฑ์นั้นคือ มาตรฐาน 2 ประการ ได้แก่ มาตรฐานสมบูรณ์ และมาตรฐานสัมพันธ์ โดยคำนึงถึงข้อมูลเชิงบรรยายและการตัดสินใจ คำนึงถึงแหล่งที่มาของข้อมูล 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยเบื้องต้น เพื่อทราบสภาพก่อนใช้หลักสูตร ด้านการดำเนินการใช้หลักสูตรและด้านผลผลิตของการใช้หลักสูตร

4.4 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของโพรวัส (Provuss Curriculum Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ช่วยในการตัดสินใจหลักสูตรที่กำลังใช้อยู่ว่าควรปรับปรุง

หรือใช้ต่อไปหรือจะยกเลิก ซึ่งการประเมินเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับ (1) การกำหนดมาตรฐานของหลักสูตร ได้แก่ มาตรฐานด้านการพัฒนาและมาตรฐานด้านเนื้อหา (2) การพิจารณาความไม่สอดคล้องระหว่างส่วนต่างๆ ของหลักสูตรกับมาตรฐานที่กำหนดขึ้น (3) การใช้หลักสูตรที่ไม่สอดคล้องสำหรับการหาจุดอ่อนของหลักสูตร

4.5 รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeams Curriculum Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับ 4 ประการ คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผน การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้าง การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานและการตัดสินใจเมื่อสิ้นสุดโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความสำเร็จของการใช้หลักสูตรจึงเรียกวิธีการประเมินว่า การตัดสินใจเกี่ยวกับความสำเร็จในการประเมินเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจทั้ง 4 ประการ ซึ่งเป็นรูปแบบการประเมินที่มีความครอบคลุมมากที่สุด คือ เป็นการประเมินหลักสูตรทั้งระบบ เรียกว่า การประเมินแบบชิปหรือ ชิปโมเดล (CIPP Model) ซึ่งย่อมาจาก

C = Context (สภาพแวดล้อมหรือบริบท)

I = Input (ปัจจัยเบื้องต้น)

P = Process (กระบวนการ)

P = Product (ผลผลิต)

4.6 รูปแบบการประเมินหลักสูตรแบบปุยซองค์ (Puissances Curriculum Evaluation Model) เป็นวิธีการประเมินเอกสารหลักสูตรและการสอนที่พัฒนาขึ้นก่อนนำไปใช้ว่า มีความสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด มีคุณภาพอยู่ในระดับใด โดยศึกษาความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์กิจกรรมการเรียนรู้ของ วอลเบสเซอร์ กับชนิดการเรียนรู้ของกาเย่

4.6.1 พฤติกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ บอกชื่อ บ่งชี้ บอกกฎเกณฑ์ การสร้างการอธิบาย บรรยาย การจำแนก การประยุกต์ใช้กฎเกณฑ์ชนิดของการเรียนรู้ ได้แก่ การเรียนรู้จากลัญชาติญาณการเรียนรู้จากสิ่งเร้าและการตอบสนอง การเรียนรู้จากปฏิกริยาตอบสนองแบบลูกโซ่ การเรียนรู้ความสัมพันธ์ด้านภาษา การเรียนรู้โดยการแยกแยะความแตกต่าง ความคิดรวบยอดของการเรียน การเรียนรู้กฎหรือหลักการ การแก้ปัญหา

4.6.2 ขั้นตอนในการประเมินหลักสูตร

4.6.2.1 คณะกรรมการประเมินหลักสูตรศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้และชนิดการเรียนรู้

4.6.2.2 ศึกษาองค์ประกอบของหลักสูตรแต่ละด้าน คือ จุดประสงค์ของหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล โดยใช้เกณฑ์ทั้ง 2 ที่กล่าวมาแล้วและนำคะแนนไปลงตารางการวิเคราะห์เพื่อหาความถี่และค่าน้ำหนักของคะแนน

4.6.2.3 นำผลรวมของคะแนนทั้งหมดมาหาค่า P.M.(Puissances Measure) เพื่อแปลผลจากเกณฑ์ที่กำหนด

5. ประโยชน์ของการประเมินหลักสูตร

- 5.1 ช่วยให้ความมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายในการสอนกระจ่างขึ้น
- 5.2 ช่วยในการบริหารทางด้านวิชาการผู้บริหารจะรู้ว่าควรจะตัดสินใจและสนับสนุนช่วยเหลือหรือบริการทางด้านใดบ้าง
- 5.3 ช่วยส่งเสริมการเรียนการสอน เพราะข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะมีลักษณะผลสะท้อนไปสู่การปรับปรุงการเรียนการสอน
- 5.4 ส่งเสริมการเรียนของนักเรียน เมื่อมีความมุ่งหมายชัดเจนแล้วจะทำให้นักเรียนได้ทราบว่าเรียนทำไม เพื่ออะไร และผลประโยชน์ที่ตนได้รับ มีอะไรบ้าง
- 5.5 ช่วยในการแนะแนวของครู ข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้เกี่ยวกับนักเรียนจะเป็นประโยชน์ต่อการแนะแนวไปในตัวด้วย
- 5.6 ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียนตลอดจนชุมชน
- 5.7 ช่วยให้การประเมินผลหลักสูตรเป็นจุด (target) ที่จะประเมินอะไร
- 5.8 ช่วยให้การประเมินผลเป็นระบบระเบียบ เพราะมีเครื่องมือที่ดี ทำให้มีเหตุผลในทางวิทยาศาสตร์น่าเชื่อถือมากขึ้น
- 5.9 ช่วยให้เห็นว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่น และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้มากน้อยเพียงใด
- 5.10 ช่วยให้ได้ข้อมูล เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

หลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ ได้ดำเนินไปตามแนวทางที่บัญญัติไว้ว่า “ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ” และในวรรคสองที่ว่า ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ของวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะเห็นความเชื่อมโยงของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสถานศึกษาจะต้องวิเคราะห์ กำหนดสาระรายละเอียดที่จะนำมาจัดรายวิชาพร้อมทั้งเพิ่มเติมสาระในส่วนที่เกี่ยวข้อง สอดคล้อง สนองความต้องการของนักเรียน โรงเรียน ชุมชนและท้องถิ่นเป็นหลักสูตรสถานศึกษา (ชวีชัย ชัยจิรฉายากุล, ปราณี สังข์ตะวรรณ และประภาพรรณ เอี่ยมสุภามิต, 2546, หน้า 4)

ดังนั้นบทบาทของสถานศึกษาและคณะครูต้องรับผิดชอบดำเนินการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยจัดทำสาระในรายละเอียดตามกรอบของหลักสูตรแกนกลางและจัดทำหลักสูตรอื่นบางส่วนเพิ่มเติม เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้นบทบาทของสถานศึกษา โดยเฉพาะผู้บริหารและคณะครูจะต้องรับผิดชอบด้านการจัดทำรายละเอียดของหลักสูตรในทุกเนื้อหาสาระ โดยสามารถกำหนดรายละเอียดสาระเพิ่มเติมได้เอง หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้จึงจะบรรลุตามจุดประสงค์ได้อย่างจริง เพราะการจัดการเรียนการสอนได้ดำเนินการตามหลักสูตรที่ตนสร้างขึ้นเอง จะทำให้การจัดการเรียนการสอนสนองความต้องการของผู้เรียนและบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้มากกว่าการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรกลางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่จัดการศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้จึงต้องมีหลักสูตรเป็นของตนเอง คือ หลักสูตรสถานศึกษา จึงประกอบด้วยการเรียนรู้ทั้งมวลและประสบการณ์อื่นๆที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษาเป็นแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถได้ส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน รวมถึงลำดับขั้นของมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคมและโลกอย่างมีความสุข ดังนั้นสถานศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชนท้องถิ่น วัด หน่วยงานและสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายที่สำคัญของหลักสูตร 2 ประการ ดังนี้

(1) หลักสูตรสถานศึกษาควรพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความสนุกและความเพลิดเพลินในการเรียนรู้เปรียบเสมือนเป็นวิธีการสร้างกำลังใจและเร้าใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียนให้ได้มากที่สุด ให้ผู้เรียนมีความรู้สูงสุดตามศักยภาพของแต่ละคน โดยควรสร้างความเข้มแข็ง ความสนใจ และประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน และพัฒนาความมั่นใจให้ผู้เรียน ทำงานอย่างเป็นอิสระและร่วมใจกัน ควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้สำคัญ ๆ ในการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ได้ข้อมูลสารสนเทศและใช้เทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้อยากเห็นและมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล

(2) หลักสูตรสถานศึกษา ควรส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะผู้เรียนให้มีความเข้าใจและศรัทธาในความเชื่อของตน ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อตัวบุคคลและสังคม สถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียนที่มีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูลและเป็นอิสระ เข้าใจในความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมโดยรวม สามารถพัฒนาสังคมให้เป็นธรรม มีความเสมอภาค มีความตระหนักเข้าใจและยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกัน ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตัว ระดับท้องถิ่นระดับชาติและระดับโลก หลักสูตรสถานศึกษาควรสร้างให้ผู้เรียนมีความพร้อมมีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูลและเป็นอิสระ เข้าใจในความรับผิดชอบของตน

ดังนั้นการสร้างหลักสูตรสถานศึกษาจะต้องสร้างหลักสูตรให้สนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมเพื่อสนองตอบการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้สอนต้องปรับปรุงกระบวนการและประเมินกระบวนการสอนของตน ให้สนองตอบความต้องการของผู้เรียน

ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การศึกษาจะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นถ้ามีการปรับปรุงหลักสูตรตลอดเวลา การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเป็นภารกิจหนึ่งที่สำคัญในการจัดการบริหารหลักสูตรซึ่งประกอบด้วย ภารกิจที่ 1 การเตรียมความพร้อม ภารกิจที่ 2 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ภารกิจที่ 3 การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร ภารกิจที่ 4 การดำเนินการบริหารหลักสูตร(ใช้หลักสูตร) ภารกิจที่ 5 การนิเทศ ติดตาม ประเมินผล ภารกิจที่ 6 การสรุปผลการดำเนินงานและภารกิจที่ 7 การปรับปรุงพัฒนา (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 7-12)

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษารวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษา เพื่อระดมความคิด ประสพการณ์มาใช้ในการกำหนดหลักสูตรและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด และตอบสนองความต้องการต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมรวมทั้งเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของการศึกษา การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษามีข้อควรคำนึง 2 ประการ คือ

(1) หลักสูตรสถานศึกษาจะต้องเชื่อมโยงกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นกรอบสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาทั่วประเทศ ส่วนสำคัญที่ต้องยึดคือ ตัวชี้วัดมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งตัวชี้วัดดังกล่าวเป็นคุณภาพที่เกิดกับผู้เรียนทั้งประเทศหลังจากที่จบการศึกษาระดับพื้นฐาน

(2) หลักสูตรสถานศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพซึ่งจะเป็นส่วนที่เพิ่มเติมจากข้อ 1 หลักสูตรจะต้องตอบสนองต่อความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ความแตกต่างของแต่ละบุคคลเป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาถึงขีดสูงสุด

สถานศึกษาสามารถออกแบบหลักสูตรของตนเองได้อย่างอิสระ โดยยึดนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหลักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา มีความถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ชุมชนและท้องถิ่นและมีความเป็นไปได้ ฉะนั้นก่อนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2545, หน้า 29)

- (1) การสร้างความตระหนักให้ผู้เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและยอมรับ
- (2) การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร การใช้หลักสูตรและการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
- (3) การแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาคณะต่าง ๆ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ และตามความจำเป็นของสถานศึกษา
- (4) การจัดทำระบบสารสนเทศใช้ในการจัดการศึกษา

(5) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ

ดังนั้นเมื่อสถานศึกษาจัดเตรียมความพร้อมทุกด้านเรียบร้อยแล้วสถานศึกษาจึงจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งมีแนวทางในการจัดทำ ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย

วิสัยทัศน์ เป็นเจตนารมณ์ อุดมการณ์ หลักการ ความเชื่อ อนาคตที่พึงประสงค์เป็น การคิดไปข้างหน้ามีเอกลักษณ์ สามารถสร้างศรัทธาจุดประกายความคิด

ภารกิจ จะแสดงวิธีดำเนินการของสถานศึกษาเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์และนำไปสู่การ วางแผนปฏิบัติต่อไป

เป้าหมาย กำหนดเป็นความคาดหวังด้านคุณภาพที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งสอดคล้อง กับวิสัยทัศน์ ที่สถานศึกษากำหนดและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนั้นสถานศึกษาต้องร่วมกับชุมชนกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อ เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม

2. การจัดทำโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย

2.1 สาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังหน่วยการเรียนรู้ครบทั้ง 8 กลุ่มสาระ วิทยภาคหรือรายปีทั้งที่กำหนดไว้ในหลักสูตรและเพิ่มเติมความถนัด ความสนใจ ความต้องการ ของผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่น

2.2 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียน

2.3 กำหนดเวลาแต่ละกลุ่มสาระ หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรายภาค หรือรายปี

3. การจัดทำสาระของหลักสูตร

3.1 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค

3.2 กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค

3.3 กำหนดเวลาและจำนวนหน่วยกิต

3.4 จัดทำคำอธิบายรายวิชา ประกอบด้วย ชื่อรายวิชา จำนวนเวลาหรือหน่วยกิต ผล การเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ของรายวิชานั้น ๆ ซึ่งสามารถเขียนได้หลายรูปแบบ เช่น

รูปแบบที่ 1 เขียนเป็นความเรียงเสนอภาพรวมผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน

รูปแบบที่ 2 เขียนแยกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเขียนเป็นความเรียงสรุปภาพรวมของผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน และสาระการเรียนรู้เขียนเป็นความเรียงของขอบข่ายเนื้อหา

รูปแบบที่ 3 เขียนเป็นความเรียง ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) ขอบข่ายกิจกรรมที่กำหนดกว้าง ๆ สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ของรายวิชา 2) ขอบข่ายสาระการเรียนรู้ 3) กิจกรรมการเรียนรู้

4. การออกแบบการเรียนรู้ ประกอบด้วย การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง ซึ่งสถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะและความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

6. กำหนดรูปแบบ วิธีการ เกณฑ์การตัดสิน เอกสารหลักฐานทางการศึกษา

7. พัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน

ในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามจุดหมายของหลักสูตรสถานศึกษาควรพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุนต่าง ๆ ที่เอื้อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพในเรื่องต่อไปนี้เป็น 1) การพัฒนากระบวนการแนะแนว 2) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และห้องสมุด 3) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ 4) การพัฒนาเครือข่ายวิชาการ

8. การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา จากแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของกรมวิชาการ สรุปขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วย 1) การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย 2) การจัดโครงสร้างหลักสูตร 3) การจัดทำสาระของหลักสูตร 4) การออกแบบการเรียนรู้ 5) การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 6) กำหนดรูปแบบวิธีการ เกณฑ์การตัดสิน การผ่านช่วงชั้น เอกสารหลักฐานการศึกษา 7) การพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องกระบวนการแนะแนว การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และห้องสมุด การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ และการสร้างเครือข่ายวิชาการและ 8) การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

1. ทำไมต้องเรียนศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นใน

2. เรียนรู้อะไรในศิลปะ

การเรียนรู้ศิลปะมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะวิธีการทางศิลปะเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าทางศิลปะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างอิสระในศิลปะแขนงต่าง ๆ ประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ ทศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์

สำหรับสาระนาฏศิลป์ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบนาฏศิลป์ แสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ ใช้ศัพท์เบื้องต้นทางนาฏศิลป์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ สร้างสรรค์การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ประยุกต์ใช้นาฏศิลป์ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

3. คุณภาพของผู้เรียน

เมื่อจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะแล้วผู้เรียนจะรู้และเข้าใจองค์ประกอบนาฏศิลป์ สามารถแสดงภาษาท่า นาฏยศัพท์พื้นฐาน สร้างสรรค์การ

เคลื่อนไหวและการแสดงนาฏศิลป์และการละครง่ายๆ ถ่ายทอดลีลาหรืออารมณ์และสามารถ
 ออกแบบเครื่องแต่งกายหรืออุปกรณ์ประกอบการแสดงง่ายๆ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์
 และการละครกับสิ่งที่พบในชีวิตประจำวัน แสดงความคิดเห็นในการชมการแสดงและบรรยาย
 ความรู้สึกของตนเองที่มีต่องานนาฏศิลป์ รู้และเข้าใจความสัมพันธ์และประโยชน์ของนาฏศิลป์
 และการละคร สามารถเปรียบเทียบการแสดงประเภทต่าง ๆ ของไทยในแต่ละท้องถิ่นและสิ่งที่การ
 แสดงสะท้อนวัฒนธรรมประเพณีเห็นคุณค่าการรักษาและสืบทอดการแสดงนาฏศิลป์ไทย

4. ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

สาระที่ 3 นาฏศิลป์

มาตรฐาน ศ 3.1 เข้าใจและแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์
 วิพากษ์วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึกความคิดอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ใน
 ชีวิตประจำวัน

ตารางที่ 2.2 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง (สาระนาฏศิลป์ มาตรฐาน ศ 3.1)

ชั้นป. 6	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	1. สร้างสรรค์การเคลื่อนไหวและการแสดงโดยเน้น การถ่ายทอดลีลาหรืออารมณ์	1. การประดิษฐ์ท่าทาง ประกอบเพลงปลุกใจหรือเพลง พื้นเมืองหรือท้องถิ่นเน้นลีลา หรืออารมณ์
	2. ออกแบบเครื่องแต่งกายหรืออุปกรณ์ประกอบการ แสดงอย่างง่ายๆ	2. การออกแบบสร้างสรรค์ เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ ฉาก ประกอบการแสดง
	3. แสดงนาฏศิลป์และละครง่ายๆ	3. การแสดงนาฏศิลป์และการ ละคร รำวงมาตรฐาน ระบำ ฟ้อน ละครสร้างสรรค์
	4. บรรยายความรู้สึกของตนเองที่มีต่องานนาฏศิลป์ และการละครอย่างสร้างสรรค์	4. บทบาทและหน้าที่ในงาน นาฏศิลป์และการละคร
	5. แสดงความคิดเห็นในการชมการแสดง	5. หลักการชมการแสดง การ

		วิเคราะห์ ความรู้สึกชั้นชม
	6. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์และการละครกับสิ่งที่ประสบในชีวิตประจำวัน	6. องค์ประกอบทางนาฏศิลป์และการละคร

มาตรฐาน ศ 3.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

ตารางที่ 2.3 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง (สาระนาฏศิลป์ มาตรฐาน ศ 3.2)

	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ชั้น ป. 6	1. อธิบายสิ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อการแสดงนาฏศิลป์และละคร	1. ความหมาย ความเป็นมา ความสำคัญของนาฏศิลป์และละคร (บุคคลสำคัญและคุณค่า)
	2. ระบุประโยชน์ที่ได้รับจากการแสดงหรือการชมการแสดงนาฏศิลป์และละคร	2. การแสดงนาฏศิลป์และละครในวันสำคัญของโรงเรียน

การจัดการเรียนเพื่อรอบรู้ (mastery learning)

1. ความหมายของการเรียนเพื่อรอบรู้

การเรียนเพื่อรอบรู้ มาจากภาษาอังกฤษว่า mastery learning มีชื่อเรียกเป็นภาษาไทยต่าง ๆ กันไปหลายชื่อดังเช่น การเรียนเพื่อรู้แจ้ง การเรียนเพื่อความรอบรู้ การเรียนเพื่อรู้และการเรียนแบบรอบรู้ นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการเรียนเพื่อรอบรู้ไว้ดังนี้

อาคม จันทสุนทร (2521, หน้า 2) ให้ความหมายของการเรียนเพื่อรอบรู้ว่าเป็นการเรียนรู้อันทำให้ผู้เรียนสามารถจับความรู้ที่ได้อย่างอยู่มือ เป็นนายเหนือสิ่งที่เรียน

พรณี ช. เจนจิต (2528, หน้า 88) ให้ความหมายของการเรียนเพื่อรอบรู้ว่าเป็นการเรียนรู้อันทำให้ผู้เรียนสามารถทำได้จริงตามจุดประสงค์หรือตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ โดยมีต้องแข่งขันหรือ

เปรียบเทียบกับผู้อื่น ถ้าผู้เรียนยังทำไม่ได้ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้จะต้องมีการสอนซ่อมเสริมเพื่อช่วยให้ทำได้ตามเกณฑ์หรือตามจุดประสงค์นั้น ๆ

ทิสนา แคมมณี (2547, หน้า 127) ให้ความหมายของการเรียนเพื่อรอบรู้ว่าเป็นกระบวนการในการดำเนินการให้ผู้เรียนทุกคนซึ่งมีความสามารถและสติปัญญาแตกต่างกันสามารถเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้อย่างละเอียดและเป็นไปตามลำดับขั้น

Block (1975, p.1) ให้ความหมายของการเรียนเพื่อรอบรู้ไว้ว่าเป็นปรัชญาเกี่ยวกับการสอนซึ่งอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ครูต้องจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม เพื่อให้ นักเรียนทั้งหมดสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ครูสอนได้เป็นส่วนใหญ่

Bloom (1976, p.7) ให้ความหมายของการเรียนเพื่อรอบรู้ว่าเป็นกระบวนการสอนที่จะปรับให้เข้ากับความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน โดยใช้กระบวนการวินิจฉัยเพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับ และทำการซ่อมเสริมให้ผู้เรียนทุกคนบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

Page (1977, p.215) ให้ความหมายของการเรียนเพื่อรอบรู้ไว้ว่าเป็นแนวคิดที่มีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อที่ว่า นักเรียนแต่ละคนสามารถรอบรู้มีความเข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้เท่าเทียมกัน ก็ต่อเมื่อนักเรียนได้รับการสอนที่มีผลดีที่สุด เหมาะสมกับความสามารถและสอดคล้องกับเวลาที่นักเรียนแต่ละคนต้องการ

Davis and Sorrell (1995, p.1) ให้ความหมายของการเรียนเพื่อรอบรู้ว่าเป็นจัดการเรียนการสอนวิธีหนึ่ง ที่นักเรียนจะต้องมีผลการเรียนรู้ถึงระดับการเรียนรู้ที่กำหนดในแต่ละหน่วยการเรียนก่อนที่จะเรียนหน่วยการเรียนต่อไป การเรียนเพื่อรอบรู้เป็นกระบวนการที่นักเรียนจะมีระดับความรู้ในเนื้อหาใกล้เคียงกัน แต่ใช้เวลาในการเรียนไม่เท่ากัน ผลที่เกิดกับนักเรียนเป็นไปในทางบวก โดยเฉพาะด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจคติต่อการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้ โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการเรียนเพื่อรอบรู้พบว่า การเรียนเพื่อรอบรู้เป็นวิธีจัดการเรียนการสอนที่ให้ผลสำเร็จสูง

จากความหมายของการเรียนเพื่อรอบรู้ตามทัศนะของนักการศึกษา สรุปได้ว่า การเรียนเพื่อรอบรู้เป็นการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ นักเรียนแต่ละคนที่มีความแตกต่างกันเกิดการเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่และเรียนรู้ได้พอ ๆ กัน สามารถบรรลุจุดประสงค์ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ครูจึงควรใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธี พร้อมทั้งใช้สื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน นักเรียนแต่ละคนอาจใช้เวลาเรียนที่แตกต่างกัน แต่จะมีระดับความรู้ในเนื้อหาใกล้เคียงกัน โดยจะต้องมีผลการเรียนถึงระดับการเรียนรู้ที่กำหนดในแต่ละหน่วยการเรียนก่อนที่จะเรียนหน่วยการเรียน

2. รูปแบบการเรียนรู้เพื่อรอบรู้

Bloom (1969 อ้างถึงใน สุภาสิณี สุภธีระ 2535, หน้า 35) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อรอบรู้จากรูปแบบการเรียนรู้ของ John B. Carroll โดยอธิบายว่า ถ้าความสามารถหรือความถนัดของผู้เรียนในการเรียนวิชาหนึ่งมีการกระจายเป็นโค้งปกติ หากครูใช้เวลาในการเรียนเท่ากันหมด และใช้การสอนเหมือนกันหมดทุกคนแล้ว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะมีค่าค่อนข้างสูง (.70) แต่ถ้าผู้เรียนใช้เวลาในการเรียนแตกต่างกันและสอนแต่ละคนให้แตกต่างกันตามความสามารถของผู้เรียน กล่าวคือ ผู้เรียนที่มีความสามารถในการเข้าใจช้า ก็ให้เวลามาก ส่วนผู้เรียนที่มีความสามารถในการเข้าใจเร็ว ก็จะใช้เวลาน้อย จะมีผู้เรียนร้อยละ 95 ทำคะแนนได้ถึงเกณฑ์ที่เรียกว่ารอบรู้ ในกรณีเช่นนี้ ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างความถนัดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะมีค่าเป็นศูนย์ นอกจากนี้ Bloom ยังได้ขยายแนวคิดว่า หากกำหนดปริมาณการเรียนรู้ไว้ระดับหนึ่ง อาจจะเป็นร้อยละ 70 หรือ 80 นักเรียนต้องทำคะแนนให้ได้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงจะเรียกว่า เรียนรู้ถึงขั้นรอบรู้ (mastery level) การกำหนดระดับการเรียนรู้ไว้คงที่ แล้วให้เวลาในการเรียนแตกต่างกัน คนที่เรียนเร็วจะใช้เวลาน้อยในการทำคะแนนให้ได้ถึงเกณฑ์ที่เรียกว่ารอบรู้ ส่วนคนที่เรียนได้ช้าจะใช้เวลามากกว่า แต่ก็สามารถทำคะแนนให้ได้ถึงเกณฑ์ที่เรียกว่า รอบรู้ได้เหมือนกัน ดังนั้นในระหว่างการเรียนรู้ ผู้เรียนจะต้องได้รับการช่วยเหลือ และแก้ไขข้อบกพร่องในการเรียนของเขาอย่างทันทั่วถึง ซึ่งการเรียนรู้ในโรงเรียน จะมีการสอนและการเรียนรู้ควบคู่กันไปอย่างเป็นกระบวนการ โรงเรียนต้องช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนที่มีความแตกต่างกันนั้น ได้พัฒนาความสามารถในด้านที่ควรจะมี วิธีการอย่างหนึ่งก็คือ การปรับปรุงการสอนและพิจารณาหลักสูตร ด้วยเหตุนี้ Bloom จึงได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อรอบรู้ ซึ่งเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ในโรงเรียนแบบหนึ่ง ที่คำนึงถึงคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ และเสนอตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ในโรงเรียน คือ ผู้เรียนจะต้องมีความรู้พื้นฐานที่จะเรียน มีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ และการสอนของครูควรเป็นสิ่งที่ผู้เรียนนำไปใช้ได้ นอกจากนี้ องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้คุณภาพของการสอนมีประสิทธิภาพนั้นต้องมีการชี้แนะ (cue) โดยการบอกจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนให้ผู้เรียนทราบอย่างชัดเจน ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน (participation) มีการให้สิ่งเสริมแรงแก่นักเรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล และให้ผลย้อนกลับและการแก้ไขสิ่งบกพร่อง (feedback and correction) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนทราบว่า ตนเองยังบกพร่องในเรื่องใด และครูจะต้องสอนซ่อมเสริมตรงไหนจึงจะบรรลุเกณฑ์ที่ตั้งไว้

Hotchkis (1986 อ้างถึงใน จงจิต ตรีรัตนธำรง, 2543) อาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยแมคไควรี ประเทศออสเตรเลีย ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการเรียนเพื่อรอบรู้ พบว่า องค์ประกอบ

การเรียนรู้ของ Carroll ยังขาดประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ส่วนทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อรอบรู้ของ Bloom ซึ่งได้แนวคิดมาจาก Carroll แม้จะเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นแต่ยังขาดปัจจัยที่สำคัญ คือ เครื่องมือที่เหมาะสมกับการสอนเป็นกลุ่ม ในสภาพของห้องเรียนที่มีผู้เรียนจำนวนมาก Hotchkis จึงได้เสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยได้เสริมปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ประสบการณ์ก่อนเรียน และได้้นำแนวคิดของการพัฒนาการเรียนรู้ตามเส้นโค้งของความถี่สะสม ซึ่งมี ความสอดคล้องและเหมาะสมกับหลักการเรียนเพื่อรอบรู้มาพัฒนาขั้นตอนการสอน แบ่งออกเป็น 5 ขั้น คือ

(1) ขั้นการรับรู้ (acquisition) ในขั้นนี้ ครูเริ่มเสนอเนื้อหาใหม่ให้แก่ผู้เรียน ผู้เรียนเริ่มเรียนรู้และจะได้รับปัจจัยสำคัญด้านต่างๆ ได้แก่ เจตคติ ความคิดรวบยอด ความรู้ ความเข้าใจ ผู้เรียนจะเริ่มลองผิดลองถูกกับสิ่งที่เรียนรู้ ความถูกต้องและความแม่นยำในการเรียนรู้จะมีน้อย ในขั้นนี้ ครูผู้สอนควร จัดเรียงเนื้อหาในหลักสูตรตามลำดับความยากง่ายให้เนื้อหามีความสัมพันธ์กัน กำหนดเวลาที่เหมาะสมในการเรียนแต่ละบทเรียน เตรียมแบบทดสอบซึ่งประกอบด้วยแบบทดสอบย่อยและแบบทดสอบรวม กำหนดแผนการสอน โดยเน้นการสอนให้เกิดความคิดรวบยอดแก่ผู้เรียน เป็นสำคัญ เมื่อทำการสอน ครูควรสังเกตในเรื่อง ความเหมาะสมของเวลาที่ทำให้ผู้เรียนแต่ละคน และแต่ละบทเรียน ความยากง่ายเหมาะสมกับทักษะพื้นฐานของผู้เรียน ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ในระหว่างการเรียนรู้ของนักเรียน

(2) ขั้นเกิดความคล่องตัว (fluency) ในขั้นนี้ ผู้เรียนจะได้รับการฝึกฝนทักษะ จนเกิดความคล่องแคล่วในเนื้อหา หลังจากผู้เรียนได้เรียนรู้และเกิดความคิดรวบยอดที่ถูกต้องแล้ว การปฏิบัติของผู้เรียนจะเพิ่มความถูกต้องมากขึ้นดังนั้นผู้สอนต้องเตรียมกิจกรรมการสอนให้มากพอ เพื่อฝึกให้ผู้เรียนเกิดความคล่องแคล่ว แม่นยำ และรวดเร็วในบทเรียน

(3) ขั้นเกิดความคงทน (maintenance) ขั้นนี้สืบเนื่องมาจากความคล่องตัวในเนื้อหา อันเนื่องมาจากการฝึกปฏิบัติของผู้เรียนในขั้นที่ 2 ความคงทนของความรู้ที่ได้รับจะอยู่ได้นานและไม่ลืม เนื่องจากมีความแม่นยำในสิ่งที่เรียนจากการปฏิบัติและประสบการณ์ในการลองผิดลองถูก มาหลายครั้งแล้ว วิธีการที่จะพิจารณาว่าผู้เรียนจำได้นานและถาวรในส่วนที่มีความจำเป็นต่อการเรียน ในบทเรียนต่อไป คือ การทดสอบอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งมอบหมายงานที่ทำ เพื่อให้รู้ว่าเป็นเรื่องสำคัญ

(4) ขั้นนำไปประยุกต์ใช้ (application) ในขั้นนี้ เมื่อผู้เรียนมีความชำนาญในความรู้ที่เรียน มาการนำไปใช้ในขั้นนี้ เป็นการเพิ่มประสบการณ์ของผู้เรียน โดยเน้นที่การแก้ปัญหาจากเหตุการณ์สมมุติ ในห้องเรียน ทั้งนี้ เป็นความจำเป็นของครูที่ต้องพิจารณาว่า การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ของผู้เรียน ถ้ามี เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมเป็นประจำ ครูอาจนำเหตุการณ์ทั้งหมดมากำหนดเป็นภาพ

การแก้ปัญหาเพียงเล็กน้อย สำหรับเหตุการณ์ที่ไม่มีโอกาสเห็น ครูควรจัดสอนหรือให้เป็นข้อแก้ปัญหาให้มากและบ่อยครั้ง เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการแก้ปัญหาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และเป็นการเพิ่มความชำนาญในการแก้ปัญหาให้แก่ผู้เรียนด้วย

(5) ขั้นปรับใช้ให้ถูกกับสถานการณ์ (adaptation) ในขั้นนี้ ผู้เรียนจะสามารถนำความรู้มาดัดแปลงหรือปรับใช้ได้ทุกๆ สถานการณ์ที่ผู้เรียนมีโอกาสในการแก้ปัญหามาจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจจัดเป็นเหตุการณ์สมมุติ เพื่อให้ผู้เรียนเห็นแนวทางโดยมีครูเป็นผู้แนะนำ ถ้าผู้เรียนไม่สามารถแก้ปัญหาเองได้ถูกต้องในชั้นเรียน ผู้เรียนต้องคิดตัดสินใจและลงมือกระทำด้วยตนเอง หากเกิดข้อผิดพลาด ผู้เรียนจะพยายามทบทวนและหาแนวทางแก้ไขต่อไปด้วยตนเอง

สุทธรม จันทน์หอม (2531, หน้า 54-62) ได้นำเสนอการเรียนแบบรอบรู้ หรือการสอนแบบผ่านเกณฑ์ (การเรียนแบบรอบรู้) ตามแนวคิดของศาสตราจารย์เบนจามิน เอส บลูม เป็นการสอนที่มีผู้สอนคนหนึ่งต่อผู้เรียนสามสิบคน การสอนจะคล้ายคลึงกับการสอนปกติ แตกต่างกันที่มีการสอบเป็นระยะๆ และนำผลการสอบแจ้งให้ผู้เรียนพร้อมเฉลยและสอนซ่อมเสริมข้อที่ผู้เรียนยังไม่เข้าใจ

จากการศึกษารูปแบบการเรียนเพื่อรอบรู้ตามที่เสนอของนักการศึกษา สามารถสรุปได้ดังนี้

(1) ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียมกันถ้ามีการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม

(2) ผู้เรียนทุกคนสามารถได้ผลสัมฤทธิ์เท่ากันเมื่อได้รับเวลาในการเรียนอย่างเพียงพอ และได้รับการช่วยเหลือจากผู้สอนและเพื่อนร่วมเรียนที่มีความรู้ดีกว่า

(3) ผลการเรียนของผู้เรียนแต่ละคนขึ้นอยู่กับบททดสอบ เพื่อสรุปผลการโดยจะนำคะแนนที่นักเรียนทำได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้แต่จะไม่นำคะแนนของผู้เรียนไปเปรียบเทียบกับคะแนนของผู้เรียนคนอื่นๆ ที่สอบด้วยแบบทดสอบชุดเดียวกัน

(4) ตั้งเกณฑ์ให้ชัดเจนซึ่งนักเรียนต้องทำคะแนนให้ได้ตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงจะเรียกว่า เรียนรู้ถึงขั้นรอบรู้

(5) ประสบการณ์ก่อนเรียนเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมกับการสอนเป็นกลุ่มที่ช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

(6) ครูผู้สอนควรจัดเรียงเนื้อหาตามลำดับความยากง่าย เนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กัน กำหนดเวลาที่เหมาะสมในการเรียนแต่ละบทเรียนและเตรียมแบบทดสอบ

(7) ผู้สอนต้องเตรียมกิจกรรมการสอนให้มากพอ เพื่อฝึกให้ผู้เรียนเกิดความคล่องแคล่ว แม่นยำ และรวดเร็วในบทเรียน

(8) มีการทดสอบและมอบหมายงานให้ทำอย่างสม่ำเสมอ

(9) การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เป็นการเพิ่มประสบการณ์ของผู้เรียน โดยเน้นที่การแก้ปัญหาจากเหตุการณ์สมมุติในห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการแก้ปัญหาให้มากที่สุดซึ่งเป็นการเพิ่มความชำนาญในการแก้ปัญหาให้แก่ผู้เรียน

3. เกณฑ์การรอบรู้ (mastery criterion)

การจัดการเรียนการสอนโดยอาศัยหลักการเรียนเพื่อรอบรู้นั้น มีขั้นตอนที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การกำหนดเกณฑ์ของสัมฤทธิ์ผลในการเรียนการสอนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งเรียกว่า เกณฑ์การรอบรู้ นักการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาเรื่อง ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อรอบรู้ ต่างให้ความสำคัญของเกณฑ์การรอบรู้ แต่ยังไม่มีการกล่าวถึงเกณฑ์ที่เหมาะสมไว้อย่างชัดเจน นอกจาก Bloom ซึ่งเป็นผู้ที่ศึกษาเรื่องนี้อย่างละเอียด ได้เสนอแนะเกณฑ์การรอบรู้นี้ไว้ว่า อาจจะเป็น 80-90 % นอกจากนี้ได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับการเรียนเพื่อรอบรู้ และได้เสนอแนะเกณฑ์การรอบรู้ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับขั้นตอนการสอนเพื่อรอบรู้ 2 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นการทดสอบ เมื่อผู้เรียนทำแบบทดสอบหลังจากเรียนจบหน่วยแล้ว คะแนนจากแบบทดสอบจะชี้ให้เห็นว่า นักเรียนเกิดการรอบรู้ในหน่วยการเรียนหรือยัง โดยเทียบกับเกณฑ์การรอบรู้ที่ได้กำหนดไว้

(2) ขั้นการสอนซ่อมเสริมและการแก้ไขสิ่งที่บกพร่อง เมื่อผู้เรียนทำแบบทดสอบแล้วไม่ผ่านหรือไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนด ผู้เรียนจะต้องได้รับการสอนซ่อมเสริมหรือการแก้ไขสิ่งที่บกพร่องจนผู้เรียนเกิดการรอบรู้ในเนื้อหาที่เรียนถึงเกณฑ์การรอบรู้ที่ได้กำหนด นอกจากนี้ การประเมินผลการเรียนเพื่อนำไปสู่การรอบรู้ มักจะกำหนดเกณฑ์การรอบรู้โดยการประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ (criterion-referenced) มากกว่าอิงกลุ่ม (norm-referenced) การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนออกเป็นหน่วยๆ นอกจากจะทำให้กระบวนการเรียนในครั้งหนึ่งๆ หรือหน่วยหนึ่งๆ ชัดเจนแล้ว ยังทำให้การประเมินผลชัดเจน หากสามารถจัดแบ่งและลำดับหน่วยการเรียนได้เหมาะสม

4. ประโยชน์ของการเรียนเพื่อรอบรู้

มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนเพื่อรอบรู้นี้ ดังนี้

Huitt (1996, p. 19) กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนเพื่อรอบรู้นี้ ดังนี้

(1) นักเรียนมีทักษะที่จำเป็นในการเรียนหน่วยการเรียนต่อไป

(2) เป็นการบังคับให้ครูจำเป็นต้องวิเคราะห์ภารกิจที่เกี่ยวข้อง เพื่อเตรียมการสอน

ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ให้ดีขึ้น

- (3) เป็นการบังคับให้ครูออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้
- (4) สามารถลดกระแสของการสอบตก (โดยเฉพาะสำคัญสำหรับนักเรียนกลุ่มเล็กที่เรียนอ่อน)

ยุพิน พิพิธกุล (2539, หน้า 152) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนเพื่อรอบรู้ไว้ ดังนี้

- (1) ผู้เรียนสามารถเรียนถึงเกณฑ์ที่กำหนดให้
- (2) ผู้เรียนมีแรงจูงใจที่จะเรียนบทเรียนต่อไป
- (3) ผู้เรียนจะตั้งใจเรียน ไม่ท้อถอย เพราะไม่ต้องแข่งขันกับคนอื่น
- (4) ผู้สอนจะหาวิธีการต่าง ๆ มาสอน ทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่าย
- (5) ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตน
- (6) ทำให้ผู้เรียนตั้งใจเรียน บรรยากาศในการเรียนดี
- (7) ทำให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง
- (8) ทำให้ครูฝึกฝนตนเองตลอดเวลา ในการที่จะหาวิธีการมาสอนให้ผู้เรียนเข้าใจ
- (9) ผู้เรียนพร้อมที่จะเรียนอยู่ตลอดเวลา แม้จะเสียเวลามาก

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2529, หน้า 25 - 26) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนเพื่อรอบรู้ไว้ ดังนี้

- (1) ช่วยให้นักเรียนเป็นจำนวนมาก สามารถเรียนรู้ถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้
- (2) นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในบทเรียนดีขึ้น มีผลสัมฤทธิ์ดีขึ้น
- (3) นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองดีขึ้น
- (4) นักเรียนมีความสนใจ ตลอดจนเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น
- (5) นักเรียนได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ยิ่งขึ้น
- (6) ครูไม่ต้องคอยควบคุม และตักเตือนให้นักเรียนสนใจเรียน เพราะนักเรียนมีความกระตือรือร้นอยากที่จะเรียนอยู่แล้ว

ความกระตือรือร้นอยากที่จะเรียนอยู่แล้ว

- (7) ครูมีนักเรียนที่ตั้งใจเรียนดี เป็นการเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น
- (8) ครูไม่รู้สึกซ้ำซากจำเจ หรือเบื่อหน่าย อันเนื่องมาจากนักเรียนในแต่ละชั้นเรียนมีความสามารถต่าง ๆ กัน ทำให้ครูต้องพยายามหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน
- (9) ครูมีความสามารถมากในการจัดแนวการสอน โดยใช้หลักการเรียนเพื่อรอบรู้

จากประโยชน์ของการเรียนเพื่อรอบรู้ สรุปได้ว่า การเรียนเพื่อรอบรู้ให้ประโยชน์หลายประการ คือ ผู้เรียนมีโอกาสประสบความสำเร็จ ทีละขั้นตอน มีโอกาสพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตน สามารถพัฒนาถึงเกณฑ์ที่กำหนดได้เป็นส่วนใหญ่ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองมากยิ่งขึ้นและมีความพึงพอใจต่อการเรียน ในด้านครูผู้สอนจะพยายามหาวิธีการต่าง ๆ ที่ใหม่ และสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ มาสอน เพื่อให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายสามารถเรียนรู้ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นซึ่งเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) หรือเรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (Indigenous Knowledge) เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและเป็นกระบวนการที่สืบทอดโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอย่างต่อเนื่อง มีนักการศึกษาให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

นิพนธ์ กิณาวงค์ (2537, หน้า 45) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถของบุคคลในอาชีพต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นตลอดจนสิ่งต่างๆ ที่มีในท้องถิ่นซึ่งมีส่วนเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียนในชุมชน

ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2538, หน้า 47) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้หรือระบบความรู้ที่มนุษย์ค้นพบหรือคิดค้นขึ้นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงปลอดภัย มีความสะดวกสบาย สุขสงบและบันเทิงใจอาจเป็นระบบความรู้ที่คิดค้นขึ้นเพื่อประโยชน์ส่วนตนของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง มาก่อนหรือเป็นระบบความรู้ที่คิดค้นขึ้นเพื่อประโยชน์ส่วนตนเอง

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2538, หน้า 245) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน ซึ่งได้เรียนรู้จากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้องและผู้ที่มีความรู้ในชุมชน ความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เป็นรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับปรุง ประยุกต์ และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสถานการณ์ทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ศักดิ์ชัย เกียรติจินาจันทร์ (2534, หน้า 2) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชุมชนที่สั่งสมสืบทอดกันมานานเป็นความจริงแท้ของ

ชุมชน เป็นศักยภาพที่จะใช้แก้ปัญหา จัดการปรับตัว เรียนรู้และถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างผาสุก เป็นที่จรโลงความเป็นชาติให้อยู่รอดทุกขั้วพิบัติทั้งปวง

กรมวิชาการ (2544, หน้า 3) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเรา โดยผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ จนเกิดปัญหา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ซึ่งความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกออกมาให้เป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ และอาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการรวมทั้งการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่โดยทั่วไปในสังคมชุมชนและในตัวของผู้นั้นเอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จัก เกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

เครือวัลย์ มีเกียรติ (2547, หน้า 5) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นความรู้ ความเชื่อ ความสามารถในการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่สั่งสมมาแต่อดีต เป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม การรู้จักปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคลในท้องถิ่นให้ดำเนินชีวิตไปอย่างมีความสุขและสอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทุกยุคทุกสมัย

อุดม เขยทิวศ์และคณะ (2548, หน้า 4-6) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาในระดับท้องถิ่น หรือที่เราเรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น เป็นพื้นความรู้ของชาวบ้านในการคิดแก้ปัญหาในชีวิตของตนเอง หรือสติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้ สังคม ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งได้ใช้ชีวิตถาวรกับป่าเขา น้ำ ปลา นก ดิน หญา สัตว์ป่า พืช แมลง และธรรมชาติรอบตัวเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของพวกเขา

จากความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามทัศนะของนักการศึกษา สามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ความรู้ที่มนุษย์ค้นพบหรือคิดค้นขึ้นจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน โดยผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ จนเกิดเป็นองค์ความรู้ มีการสืบทอด ปรับปรุง ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงมีความสุขและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

2. ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่น นักวิชาการหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ดังนี้

ลำเนียง สร้อยนาคพงศ์ (2535, หน้า 25-26) กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิธีชีวิตการทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกอย่าง เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือ เพื่อให้เกิดความสงบสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชนหมู่บ้านและในส่วนที่เป็นปัจเจกชนของชาวบ้านเอง การฟื้นฟูศักยภาพของชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนนั้นมิได้จำกัดขอบเขตไว้เฉพาะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หากแต่ครอบคลุมถึงมิติแห่งการพึ่งตนเองทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีและสติปัญญาหรือภูมิปัญญาของชุมชน การจัดกิจกรรมต้องควบคู่กันไปเพื่อให้มีศูนย์กลาง การเสริมสร้างภูมิปัญญาของชุมชนให้เป็นภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับกระแสแห่งการครอบงำที่เข้ามาทำลายล้างระบบการพึ่งตนเองของชุมชนจากสังคมภายนอก

เอนก นาคะบุตร (2536, หน้า 82-83) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาท้องถิ่นที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบมีลักษณะ ดังนี้

(1) มีความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้ออำนวยชี้นำ และเป็นทางเลือกที่เหมาะสมต่อสถานะท้องถิ่น และเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่เข้ามากระทบ

(2) ความรู้ ภูมิปัญญาและระบบคุณค่าต่าง ๆ ได้รับการประยุกต์ และสืบสานอย่างต่อเนื่อง โดยสมาชิกของชุมชน ด้วยกระบวนการเรียนรู้หลายรูปลักษณะ ผ่านประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม และการปฏิบัติซ้ำ มีการเลือกสรรและผสมผสานกับความรู้ที่เข้ามาจากภายนอก

(3) ผู้นำ ภูมิปัญญาชาวบ้าน นักเทคนิคพื้นบ้าน เครือข่ายของกลุ่มบุคคลและองค์กรชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาการพิทักษ์ปกป้องชุมชนและขยายแนวร่วมในการพัฒนาชุมชน

จากความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามที่ศณะของนักการศึกษา สามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นเรื่องของความจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ในรูปลักษณะของขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ภาษา ศิลปะ ดนตรี การละเล่น ตลอดจนการดำรงชีวิตประจำวันและทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้

3. ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องของการศึกษาประสบการณ์ จากอดีตจนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง เป็นการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ มีความหลากหลายตามสภาพท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม คนในสังคมไทยมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก จึงมีภาพรวมของลักษณะ

ทางภูมิปัญญาที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งได้มีผู้กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2540, หน้า 10) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

(1) ความรู้และระบบความรู้ ไม่ได้เกิดแวบขึ้นมาในหัวแต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้านมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ การจะไปศึกษาชาวบ้านว่ารู้อะไรนั้นไม่เพียงพอจะต้องศึกษาถึงการที่ชาวบ้านมองเห็นถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นด้วย

(2) การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มีสถาบันในการถ่ายทอดความรู้แต่มีกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ที่ซับซ้อน ถ้าหากเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องพยายามเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้วย

(3) การสร้างสรรค์ การปรับปรุงระบบความรู้ของชาวบ้าน ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่แต่ถูกปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา โดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้าน เพื่อปรับเปลี่ยนความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง

ประเวศ วะสี (2543, หน้า 40) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 3 ประการดังนี้ คือ

(1) ความจำเพาะกับท้องถิ่น เนื่องจาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น มีการสะสมขึ้นจากประสบการณ์ของคนในสังคม ที่อยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาจากภายนอก โดยไม่อาจนำความรู้ที่ได้ไปใช้กับท้องถิ่นอื่น ๆ ที่แตกต่างกันได้ หรือได้ไม่ดีมากนัก

(2) ความเป็นบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จะเชื่อมโยงระหว่างชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม มีการพยายามนำเอาธรรมชาติ มาอธิบายเป็นรูปธรรมที่สามารถสัมผัสได้ เช่น ความคิดเรื่อง พระแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ ซึ่งส่งผลให้คนเคารพธรรมชาติและไม่ทำลายธรรมชาติ

(3) มีความเคารพผู้อาวุโส ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญกับประสบการณ์ที่สั่งสม ดังนั้น จึงมีความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า

นิคม ชมภูหลง (2545, หน้า 8) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้ คือ เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุ และการกระทำทั้งหลายที่เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถหรือแนวทางแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหา รวมทั้งการสร้างความสุขให้กับชีวิต

จากลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามทัศนะของนักการศึกษา สามารถสรุปได้ว่า เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้านมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ มีกระบวนการถ่ายทอดและ

ปรับเปลี่ยนตลอดเวลา มีความสอดคล้องกับท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงระหว่างชีวิต สังคมและ
สิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นแบบรูปธรรม และนามธรรม มีการสร้างสรรค์และปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา

ที่มาและความสำคัญของนาฏศิลป์ไทย

1. ความหมายของนาฏศิลป์

มีนักการศึกษาหลายท่านได้นิยามความหมายของนาฏศิลป์ไว้ ดังนี้
พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525, หน้า 431) นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะแห่ง
การละครหรือการฟ้อนรำ

อาคม สายาคม (2509, หน้า 1) นาฏศิลป์ หมายถึง การฟ้อนรำ

ชนิด อยู่โพธิ์ (2516, หน้า 1) นาฏศิลป์ หมายถึง ความชำนาญในการละครฟ้อนรำ

สุมาลี สุวรรณแสง (ม.ป.ป., หน้า 8) นาฏศิลป์ หมายถึง การร้องรำทำเพลง ให้ความ
บันเทิงใจ อันประกอบด้วยความโน้มเอียงแห่งอารมณ์และความรู้สึก

อมรา กล้าเจริญ (2531, หน้า 2) นาฏศิลป์ หมายถึง การฟ้อนรำที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น
จากธรรมชาติด้วยความประณีต อันลึกซึ้ง เพียบพร้อมไปด้วยความวิจิตรบรรจงอันละเอียดอ่อน
นอกจากหมายถึงการฟ้อนรำ ระบำ รำเดิน แล้ว ยังหมายถึงการร้องและการบรรเลงด้วย

ประทีน พวงสำลี (2514, หน้า 1) นาฏศิลป์ หมายถึง การร้องรำทำเพลง ให้ความ
บันเทิงใจ อันร่วมด้วยความโน้มเอียงของอารมณ์และความรู้สึกส่วนสำคัญส่วนใหญ่ของนาฏศิลป์
อยู่ที่การละครเป็นเอก หากแต่ศิลปะประเภทนี้จำเป็นต้องอาศัยดนตรีและขับร้องเข้าร่วมด้วย เพื่อเป็น
การส่งเสริมให้เกิดคุณค่าในศิลปะยิ่งขึ้นตามสภาพหรืออารมณ์ต่าง ๆ กัน สุดแต่จะมุ่งหมาย

พาณี สีสวย (2544, หน้า 6-7) นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะแห่งการฟ้อนรำหรือความรู้
แบบแผนของการฟ้อนรำ เป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นด้วยความประณีตงดงามมีแบบแผน ให้ความ
บันเทิงอันโน้มเอียงอารมณ์และความรู้สึกของผู้ชมให้คล้อยตาม ศิลปะประเภทนี้ต้องอาศัย

การบรรเลงดนตรี การขับร้องเข้าร่วมด้วย เพื่อส่งเสริมให้เกิดคุณค่ายิ่งขึ้น แต่ความหมายที่เข้าใจกันทั่วไป คือ ศิลปะของการร้อง รำ ทำเพลง

จากความหมายของนาฏศิลป์ตามที่คณะของนักการศึกษา สามารถสรุปได้ว่า นาฏศิลป์ หมายถึง การแสดงละครหรือการฟ้อนรำ ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นจากธรรมชาติด้วยความประณีตงดงาม ซึ่งต้องอาศัยการบรรเลงดนตรี และการขับร้องเข้าร่วมด้วย เพื่อให้ความสนุกสนานและความบันเทิงแก่ผู้ชม

2. ที่มาของนาฏศิลป์ไทย

นาฏศิลป์ไทยมีกำเนิดมาจาก

2.1 การเลียนแบบธรรมชาติ แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นต้น เกิดแต่วิสัยสัตว์ เมื่อเวทนาเสวยอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็สุขเวทนาหรือทุกข์เวทนามาก็ตาม ถ้าอารมณ์แรงกล้าไม่กลั่นไว้ได้ ก็แสดงออกมาให้เห็นปรากฏ เช่น เด็กทารกเมื่อพอใจ ก็หัวเราะตบมือ กระโดดโลดเต้น เมื่อไม่พอใจก็ร้องไห้ ดิ้นรน ขึ้นต่อมา เมื่อคนรู้ความหมายของกิริยาท่าทางมากขึ้น ก็ใช้กิริยาเหล่านั้นเป็นภาษาสื่อความหมาย ให้ผู้อื่นรู้ความรู้สึกและความประสงค์ เช่น ต้องการแสดงความเสนาหาที่เยี่ยมเยียม กรุ้มกริ่มขม้อยขม้ายชายตา หรือโกรธเคืองก็ทำหน้าตาตมึงทึง กระพือ กระแทก ต่อมาอีกชั้นหนึ่ง มีผู้ฉลาดเลือกเอากิริยาท่าทาง ซึ่งแสดงอารมณ์ต่างๆ นั้นมาเรียบเรียงสอดคล้อง ติดต่อกันเป็นขบวน ฟ้อนรำให้เห็นงามจนเป็นที่ต้องตาจิตใจคน

2.2 การเช่นสำรวจบูชา มนุษย์แต่โบราณมามีความเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการบูชา เช่น สรวง เพื่อขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประทานพรให้ตนสมปรารถนา หรือขอให้ขจัดปัดเป่าสิ่งที่ตนไม่ปรารถนาให้สิ้นไป การบูชาเช่น สรวง มักถวายสิ่งที่ตนเห็นว่าดีหรือที่ตนพอใจ เช่น ข้าวปลาอาหาร ขนมหวาน ผลไม้ ดอกไม้ จนถึง การขับร้อง ฟ้อนรำ เพื่อให้สิ่งที่ตนเคารพบูชา นั้นพอใจ ต่อมา มีการฟ้อนรำบำเรอกษัตริย์ด้วย ถือว่าเป็นสมมุติเทพที่ช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ มีการฟ้อนรำรับขวัญ ขุนศึกนักรบผู้กล้าหาญ ที่มีชัยในการสงครามปราบข้าศึกศัตรู ต่อมาการฟ้อนรำก็กลายเป็นความศักดิ์สิทธิ์ลงมากลายเป็นการฟ้อนรำเพื่อความบันเทิงของคนทั่วไป

2.3 การรับอารยธรรมของอินเดีย เมื่อไทยมาอยู่ในสุวรรณภูมิใหม่ๆ นั้น มีชนชาติมอญ และชาติขอมเจริญรุ่งเรืองอยู่ก่อนแล้ว ชาติทั้งสองนั้นได้รับอารยธรรมของอินเดียไว้มากมาย

เป็นเวลานาน เมื่อไทยมาอยู่ในระหว่างชนชาติทั้งสองนี้ ก็มีการติดต่อกันอย่างใกล้ชิด ไทยจึงพลอยได้รับอารยธรรมอินเดียไว้หลายด้าน เช่น ภาษา ประเพณี ตลอดจนศิลปการละคร ได้แก่ ละครละครและโขน

3. ความสำคัญของนาฏศิลป์

สุมิตร เทพวงษ์ (2541, หน้า 16) กล่าวว่า นาฏศิลป์ไทยมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ในความเป็นไทย เพราะมีสิ่งต่อไปนี้ประกอบ

(1) ทำรำอ่อนช้อยงดงาม และแสดงอารมณ์ตามลักษณะที่แท้จริงของคนไทย มีความกว้างขวาง

(2) จะต้องมีคนตรีประกอบ คนตรีนี้จะแทรกอารมณ์หรือรำกับเพลงที่มีแต่ทำนองก็ได้หรือมีเนื้อร้องและทำรำไปตามเนื้อร้องนั้น ๆ

(3) คำร้องหรือเนื้อร้องจะต้องเป็นคำประพันธ์ ส่วนมากจะเป็นกลอนแปด ซึ่งจะนำไปร้องกับเพลงชั้นเดียวหรือเพลง 2 ชั้นได้ทุกเพลง คำร้องนี้ทำให้ผู้สอนหรือผู้รำกำหนดทำรำไปตามเนื้อร้อง

การแสดงพื้นบ้าน กระจับปี่แทงเสื่อ

1. ประวัติความเป็นมา

การละเล่นพื้นบ้านกระจับปี่แทงเสื่อ เป็นการละเล่นที่เลียนแบบมาจากการละเล่นของหลวง คือ กระจับปี่แทงควาย ซึ่งเป็นการละเล่นของหลวงที่มีมาแต่กรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นการละเล่นที่แสดงในพระราชพิธีต่างๆ ซึ่งก็ไม่ได้หมายความว่า กระจับปี่แทงควาย จะแสดงหน้าที่นั่งในเขตพระราชฐานเท่านั้น นอกเขตพระราชฐานก็สามารถแสดงได้เช่นกัน (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ 13) อาจเป็นไปได้ที่กระจับปี่แทงควายเป็นการละเล่นของหลวงซึ่งเป็นของคนชั้นสูง ทำให้ชาวบ้านที่นำรูปแบบการแสดงมาเล่นต้องดัดแปลงให้มีลักษณะที่ใกล้เคียงกันทั้งตัวละคร เนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดง และรูปแบบวิธีการเล่น ชาวบ้านจึงเรียกว่า กระจับปี่แทงเสื่อ และหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดภาวะคับขันและเศรษฐกิจประเทศทรุดโทรม การแสดงชนิดนี้จึงมีผู้รู้ และสืบทอดน้อยลง โดยนิยมเล่นเฉพาะงานบุญเท่านั้น และมีแสดงในภาคกลาง โดยเฉพาะเขตธนบุรีเป็นส่วนใหญ่

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของกระทู้แทงเสือผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่ใกล้เคียงกันระหว่างการละเล่น กระทู้แทงควาย ซึ่งเป็นการละเล่นของหลวง และการละเล่น กระทู้แทงเสือ ซึ่งเป็นการละเล่นของชาวบ้าน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.4 เปรียบเทียบลักษณะที่ใกล้เคียงกันระหว่างการละเล่น กระทู้แทงควาย และ กระทู้แทงเสือ

การละเล่น ประเด็นเปรียบเทียบ	กระทู้แทงควาย (การละเล่นของหลวง)	กระทู้แทงเสือ (การละเล่นของชาวบ้าน)
ตัวละครที่เป็นมนุษย์	ตากระทู้ (มีหอกเป็นอาวุธ) นางกะแอ (ถือร่ม)	กระทู้ หรือ บ้องตัน (มีหอกเป็นอาวุธ) นางเมีย (ถือตะกร้า) เจ้าจุก เจ้าแกละ
ตัวละครที่เป็นสัตว์	ควาย	เสือ
รูปแบบ/วิธีการเล่น	เป็นการเล่นสนุกๆ เพื่อให้เกิดความขบขัน เป็นการแสดงการล่าควาย ในระหว่างที่แสดงก็ทำท่าขบขันต่างๆ เช่น การหลอกล่อ หลบหนี การไล่ติดตามระหว่างควายและตากระทู้ ประกอบกับการทำท่าทาง ตกอก	เป็นการเล่นที่ค่อนข้างอันตรายแต่แฝงไว้ซึ่งความสนุกสนาน ในระหว่างที่แสดงก็ทำท่าขบขันต่างๆ เช่น การหลอกล่อ หลบหนี การกรี๊ดร้อง การทำท่าทาง ตกใจของนางเมียจนผ่น้ำหรือผมปลอม

	ตกใจของนางกะแอนนฟ้าห่มหลดล้วย เป็นที่สนุกขบขันเฮฮา และท่าทางดีใจของสองพี่เมียเมื่อฆ่าควายได้สำเร็จ เป็นต้น	หลด เป็นที่สนุกขบขันเฮฮา
ตอนจบของเรื่อง	ตากระอ้าวฆ่าควายตายโดยการใช้หอกแทงที่ลำตัวเพื่อเอาตับมาแกงให้นางกะแอกิน	บ้องตันฆ่าเสือดายโดยการใช้หอกแทงที่ลำตัวแล้วตัดหัวเสื่อไปถวายเจ้าเมือง
สถานที่ใช้แสดง	ในเขตพระราชฐาน	นอกเขตพระราชฐาน

จากตารางการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบลักษณะที่ใกล้เคียงกันระหว่างการละเล่น กระอ้าวแทงควาย และ กระต้วแทงเสื่อ พบว่ามีลักษณะที่คล้ายคลึงกันทั้งตัวละคร เนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดง รูปแบบวิธีการเล่น และสถานที่แสดง จึงอาจกล่าวได้ว่ากระต้วแทงเสื่อมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาโดยเลียนแบบและดัดแปลงมาจากการละเล่นของหลวงชุดกระอ้าวแทงควาย

2. ตัวละครในการแสดงกระต้วแทงเสื่อ ประกอบด้วย

- 2.1 บ้องตัน มีหอกเป็นอาวุธ
- 2.2 เจ้าจุก มีขวานเป็นอาวุธ
- 2.3 เจ้าแกละ มีมีดอีโต้เป็นอาวุธ
- 2.4 นางเมียของบ้องตัน
- 2.5 เสื่อ อย่างน้อยมี 11 ตัว

3. อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

- 3.1 หัวเสื่อ
- 3.2 หอก
- 3.3 ขวาน
- 3.4 ตะกร้า

4. เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง

- 4.1 ฆ้องโหม่ง ใช้ตีกำกับจังหวะ มีขนาดใหญ่ ร้องลงมาจากฆ้องหุ่ย

4.2 ฉาบ เป็นเครื่องตีกำกับจังหวะ ทำด้วยโลหะ รูปร่างคล้ายฉิ่ง แต่มีขนาดใหญ่กว่า และหล่อบางกว่า มีสองขนาด ขนาดใหญ่กว่าเรียกว่า ฉาบใหญ่ ขนาดเล็กกว่า เรียกว่า ฉาบเล็ก การตีจะตีแบบประกบ และตีแบบเปิดให้เสียงต่างกัน

4.3 โทน เป็นเครื่องดนตรีเก่าแก่เครื่องหนึ่งของไทย เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องหนัง ที่ซึ่งหนังหน้าเดียว เกิดขึ้นในสมัยอยุธยา ที่ใช้อยู่ในวงดนตรีไทย มี 2 ชนิดด้วยกัน คือ โทนชาตรี และ โทนมโหรี ลักษณะของโทนโดยทั่วไปจะคล้ายกัน

4.4 ฉิ่ง เป็นเครื่องตีกำกับจังหวะ ทำด้วยโลหะ หล่อหนา รูปร่างกลม เว้ากลาง ปากผายคล้ายฝาขนมครกไม่มีจุก สำหรับหนึ่งมีสองฝาเจาะรูตรงกลางที่เว้า สำหรับร้อยเชือกโยงฝาทั้งสองเพื่อสะดวกในการถือตี ฉิ่งมีสองขนาด ขนาดใหญ่ใช้ประกอบวงปี่พาทย์ ขนาดเล็กใช้กับวงเครื่องสายและมโหรี

4.5 กลองชาตรี รูปร่างลักษณะและการตีเช่นเดียวกับกลองทัดทุกอย่างแต่ขนาดเล็กกว่า ใช้บรรเลงร่วมในวงปี่พาทย์ประกอบการแสดงละครชาตรีที่เรียกว่า ปี่พาทย์ชาตรีจึงเรียกกลองชนิดนี้ซึ่งใช้ตีร่วมวงว่า “กลองชาตรี” แต่มีชื่อเรียกตามเสียงอีกอย่างหนึ่งว่า “กลองตุ๊ก” มีหน้ากว้างวัดผ่านศูนย์กลางประมาณ 20 ซม. ยาวประมาณ 24 ซม. ขนาดเล็กกว่ากลองทัด แต่ก่อนคงใช้กลองใบเดียวแต่ต่อมาในตอนหลังนี้ใช้ 2 ใบเช่นเดียวกับกลองทัด ที่ทำเป็นขนาดเล็กก็เพื่อสะดวกในการขนย้ายไปมาเพราะละครชาตรีเป็นชนิดละครเร่ในครั้งโบราณมีแพร่หลายในจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย ปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่แต่ละครชนิดนั้นได้เปลี่ยนแปลงวิธีเล่นไปบ้างแล้ว

5. ลักษณะการแต่งกาย

5.1 บ้องตัน สวมเสื้อแขนยาว นุ่งสนับเพลา มีผ้าคาดเอว ผ้าโพกศีรษะและสวมเครื่องประดับ ถือหอกเป็นอาวุธ เจ้าจุกและเจ้าแกละ สวมเสื้อแขนยาว นุ่งโจงกระเบน สวมเครื่องประดับ เจ้าจุกมีขวานเป็นอาวุธเจ้าแกละ มีมีดอีโต้เป็นอาวุธ

5.2 นางเมียของบ้องตัน สวมเสื้อแขนกระบอก นุ่งผ้าถุงยาวกรอมเท้า ห่มสไบ สวมเครื่องประดับให้สวยงาม

5.3 เสื้อ ใส่ชุดลายเสือ และใส่หัวเสือ

6. เพลงที่ใช้ในการแสดง คือ เพลงบ้องตันเข้ากรุง ประพันธ์คำร้องโดย สมศักดิ์ เขาพานนท์ ใช้ทำนอง ไทยเดิม ขับร้อง โดย จำเริญ ศรีไทยพันธ์ เนื้อเพลงมีดังนี้

จำกูจะไปให้มันถึงเรือน ไปเดือนบ้องตัน มันทำเฉยแสะ อ้อ ทำเฉย ไปเดือนบ้องตัน มันทำเฉยแสะ ถีบถองบ้องตันให้มันฝันเห็นจะกระโดดโลดเต้น เอามือตีเปะ

ฝ่ายว่าบ้องตัน เสียขวัญตื่นนอน พาเมียรีบจรถลงจากเคหา ถือหอกกำยำ ค้ำยาวสามวา
เข้าคองงป่า จะไปหาเนื้อทราย

เสียงนกร้องบอกหัวกระรอกเสียดบ บ้องตันแลพบร้องเรียก อียาย อ้อ เรียกอียาย
บ้องตันแลพบร้องเรียก อียาย

เสียงนกบอกเหตุ กุสึ่งเกิดมาก็หลาย คงจะพบเสื่อร้าย อียายจงระวังตัว ถ้ามั่นโสกเข้ามา
อย่าซ่าอียาย จงยึดบันท้าย กูไว้อย่างกลัว กูจะแทงด้วยหอกให้มันครอกหัว จะได้พาตัวไปถวาย
เจ้านาย

7. วิธีการประดิษฐ์หัวเสื่อ

- (1) นำดินเหนียวมาวัดให้ได้ที แล้วปั้นให้ได้รูปทรงหัวเสื่อ
- (2) นำรูปทรงของหัวเสื่อไปตากแดดพอหมาด ๆ
- (3) เมื่อดินเหนียวหมาดดีแล้วนำกาวที่กวนไว้มาทาหัวเสื่อ
- (4) นำกระดาษที่ตัดเตรียมไว้มาแปะตามรูปหัวเสื่อ
- (5) เมื่อแปะกระดาษเรียบร้อยแล้วนำไปตากแดดประมาณ 2 วัน
- (6) ใช้กระดาษแปะตามรอยที่เขียนไว้เสียก่อนแล้วนำไปตากแดดจนแห้งพอสมควร
- (7) นำสีที่เตรียมไว้มาทาประมาณ 2 ชั้น แล้วนำไปตากแดด สีที่ใช้คือ สีเหลือง
- (8) ทาขอบปากด้วยสีแดง และสีดำอย่างละ 2 ครั้ง
- (9) ทาสีขาวตรงคิ้ว โหนกแก้ม ร่องหู แล้วนำไปตากแดด
- (10) หลังจากสีแห้งแล้วนำหัวเสื่อมาลงลายเสื่อที่เราต้องการหลังจากนั้นนำไปตากแดด
- (11) นำขนกระต่ายสีขาวมาติดตามขอบคิ้ว และ ปาก
- (12) ทำการเปิดตาปิดทองเพื่อให้เสื่อที่เราทำขึ้นมาจะได้มีชีวิตเหมือนเสื่อจริง ๆ

8. เนื้อเรื่องในการแสดง คือ ครอบครัวของบ้องตันมีอาชีพหาของป่า จึงต้องมีอาวุธ
ประจำตัวทุกคน ยกเว้นนางเมียของบ้องตันเพราะต้องถือตะกร้า เมื่อรู้ข่าวว่าเจ้าเมืองประกาศหา
ผู้ที่จะมาปราบเสื่อสมิงที่ทำร้ายชาวบ้าน บ้องตันจึงได้อาสาเข้าป่าเพื่อฆ่าเสื่อและสามารถฆ่าเสื่อได้
เป็นผลสำเร็จ บ้องตันจึงนำหัวเสื่อไปถวายให้กับเจ้าเมือง

ความสำคัญและการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

1. ความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ ดังนี้
สุธีร์ ชีระปัญญาพงศ์ (2540, หน้า 97) กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ว่า ศิลปวัฒนธรรมไทยมีความละเอียดอ่อน สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรม ความเจริญรุ่งเรือง ความละเอียดละไมของจิตใจและความประณีตในทางความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งล้วนแต่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ซึ่งบรรพบุรุษได้เพียรพยายามประดิษฐ์คิดสร้างไว้ด้วยความวิจิตรบรรจงสวยงาม สะท้อนอารมณ์แก่ผู้ที่ได้พบเห็น และได้หวงแหนพิทักษ์รักษาสืบสานให้เป็นมรดกตกทอดมาจนถึงลูกหลานไทยในปัจจุบันนี้ จึงเป็นหน้าที่ของลูกหลานไทย จะได้ช่วยกันอนุรักษ์สืบทอดเจตนารมณ์ไม่ทำลายให้สูญหาย และช่วยกันพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าเป็นมรดกคู่กับชาติไทยตลอดไป

จันทิรา ชนสงวนวงศ์ (2550, หน้า 24) กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

- (1) เป็นเอกลักษณ์ของชาติ
- (2) สร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศ
- (3) ส่งเสริมความรักความสามัคคีความเป็นหนึ่งเดียวกัน
- (4) เป็นความภาคภูมิใจ
- (5) เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย
- (6) เป็นการสนองตอบความต้องการในด้านต่าง ๆ

เวชพล อ่อนละม้าย (2550, หน้า 89-90) กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

(1) วัฒนธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันก็ย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน

(2) ช่วยให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าชาตินั้นมีรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่ดี มีทัศนคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ยึดมั่นในหลัก ขยัน ประหยัด อดทน ความมีระเบียบ วินัยที่ดี สังคมนั้นก็จะเจริญรุ่งเรือง

(3) วัฒนธรรมช่วยให้มนุษย์สะดวกสบายขึ้น ช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์ให้ได้รับความพอใจทั้งทางวัตถุและจิตใจ

(4) วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ชาติที่มีวัฒนธรรมสูงย่อมได้รับการยกย่องและเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติทำให้มีการปฏิบัติแต่ในทางที่ดีงามซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้า ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ตลอดจนจนถึงความมี ศีลธรรมอันดีของประชาชน

(5) วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ และทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ เป็นผลทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ ทำให้มนุษย์และสังคมแต่ละแห่งแตกต่างกันไปด้วย

(6) วัฒนธรรมเป็นแหล่งสะสมเพิ่มพูนสิ่งที่เป็นปัญญาความรู้ เพราะวัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคม ช่วยสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันของผู้คนในสังคม

(7) วัฒนธรรมที่ได้มีการผสมผสานปรับปรุงให้เหมาะสมแล้ว เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุดในการพัฒนาสังคม

ประชิด สกุนพัฒนา (2551, หน้า 20-22) กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

(1) เป็นเครื่องมือก่อให้เกิดความสามัคคีเพราะวัฒนธรรมพื้นบ้านส่วนใหญ่มีจุดประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจหรือเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนเพื่อการรวมกลุ่มรวมพลังสร้างบางสิ่งบางอย่าง โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ปลูกบ้าน แต่งงาน ทำบุญอายุ เป็นต้น

(2) เป็นเครื่องมือให้ความบันเทิงแก่คนในสังคม เช่น การฟังนิทาน การฟังและการร้องเพลงในโอกาสต่าง ๆ กีฬาและการละเล่นต่าง ๆ มหรสพนาฏนาชนิด ตลอดจนในพิธีกรรมที่เนื่องด้วยประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานตรุษ สงกรานต์ ลากพระ จะมีกิจกรรมที่เป็น ไปเพื่อความบันเทิงผนวกอยู่ทั้งสิ้น

(3) สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ที่แตกต่างกันไปตามสภาพของท้องถิ่น โดยมีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นตัวกำหนด

(4) เป็นมรดกที่สำคัญของสังคมที่ได้ถ่ายทอดและปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนทุกคนในสังคมจึงควรช่วยกันรักษาไว้ให้ยั่งยืนต่อไป เพื่อให้คนรุ่นต่อ ๆ ไปได้รู้จักตัวเองดียิ่งขึ้น และเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีต

(5) เป็นเครื่องมือให้การศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของชีวิต วัฒนธรรมพื้นบ้านได้ทำหน้าที่ให้การศึกษอบรมแก่คนในแต่ละสังคมมาโดยตลอด โดยวัฒนธรรมในสมัยก่อนที่ยังไม่มีระบบโรงเรียนแพร่หลายเหมือนในปัจจุบัน โดยสอนให้คนประพฤติดี ละเว้นการประพฤติชั่ว รู้จักผิดชอบชั่วดีเข้าใจค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคม ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมต่าง ๆ เช่น ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความสามัคคี ซึ่งทำการสอนกันในรูปแบบของนิทาน สุภาษิต บทกล่อมเด็กและบทร้องเพลงของเด็ก

(6) เป็นเครื่องมือฝึกพัฒนาทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมให้แก่เด็ก วัฒนธรรมพื้นบ้านได้มีส่วนช่วยที่สำคัญอย่างที่สูงที่สุด โดยเฉพาะกีฬา และการละเล่นของเด็กที่บางประเภทมุ่งเน้นให้รู้จักสังเกตใช้ไหวพริบและบางประเภทเป็นการฝึกพัฒนาการทางสังคม

(7) เป็นเครื่องมือควบคุมสังคม เพราะมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกัน ต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อความอยู่รอด การที่มนุษย์จะอยู่ร่วมกันในลักษณะดังกล่าวได้ จำเป็นจะต้องสร้างกฎ ระเบียบ ขนบธรรมเนียมและประเพณีขึ้นมาเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเอาเปรียบ และข่มเหงกัน

จากการศึกษาความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านดังกล่าว สรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่คนไทยได้สั่งสม ปรับปรุงแก้ไขจนเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทยที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญ ความประณีต ความคิดสร้างสรรค์ ความมั่นคงของชาติและเป็นเครื่องมือให้การศึกษาแก่คนในสังคม เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจของคนไทยซึ่งถือว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าที่ควรได้รับการส่งเสริมและรักษาไว้

2. การศึกษากับการอนุรักษ์วัฒนธรรม

มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงการศึกษากับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้ ดังนี้

ปกรณัม สิงห์สุริยา (2526, หน้า 32 อ้างถึงใน สายสุรี สุจรีตกุล) กล่าวถึงการศึกษากับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมควรแทรกอยู่ในการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ ดร. รุ่ง แก้วแดง ที่เห็นว่า วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิต วัฒนธรรมมีการถ่ายทอดวิธีคิดหรือแนวคิดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง และกระบวนการถ่ายทอดที่ดีที่สุดก็คือการศึกษา

กรมวิชาการ (2534, หน้า 9) กล่าวถึงพระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ทรงรับสั่งย้ำเสมอว่า การปลูกฝังความสนใจทางศิลปวัฒนธรรมของชาติแก่บรรดालูกศิษย์ นักเรียน นายร้อยนั้นเป็นสิ่งที่ดี เพราะบุคคลเหล่านี้ต่อไปจะเป็นผู้ใหญ่ของบ้านเมือง เป็นบุคคลที่สำคัญของชาติ จึงเป็นประโยชน์ที่ผู้ปกครองบ้านเมืองจะเป็นผู้สนใจในศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ พระราชดำรัสฯ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการปลูกฝังวัฒนธรรม และความสำคัญในการปลูกฝังเรื่องวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน

ศันสนีย์ จะสุวรรณ และ สุจิตรา แสงหิรัญ (2537, หน้า 35) กล่าวถึงการศึกษากับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้ว่าวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมย่อมมีลักษณะเฉพาะ มีความเป็นเอกลักษณ์ และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าแก่การดำรงรักษาเพื่อสืบทอดให้คงอยู่ตลอดไป วัฒนธรรมที่แสดงออกถึงความเอกราชของชาติไทยมีการสั่งสมประสบการณ์มาตั้งแต่อดีตมีการถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลังรวมทั้งมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับวิถีของคนไทยตลอดเวลา เมื่อเป็นเช่นนี้ควรจะมีการศึกษาถึงเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมอย่างละเอียด เพื่อให้เข้าใจถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและสามารถถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้อย่างเข้าใจและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต (2537, หน้า 2) กล่าวว่าการศึกษาที่มีความสำคัญต่อวัฒนธรรม เพราะการศึกษานี้แหละจะเป็นเครื่องมือที่ทำให้วัฒนธรรมดำรงสืบต่อไป และดำรงสืบทอดไปในลักษณะที่ดั่งามถูกต้อง

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (2540, หน้า 14) กล่าวว่า “เรารักษาชาติได้ด้วยการรักษาวัฒนธรรม แต่เราไม่สามารถปิดกั้นกระแสวัฒนธรรมจากต่างชาติได้ การรักษาวัฒนธรรมจึงควรทำด้วยการเลือกรับแต่สิ่งที่ดีจากภายนอกและรักษาสิ่งที่ดีที่เรามีไว้” ในกระบวนการเลือกรับสิ่งต่าง ๆ นั้นจะเห็นว่า บทบาทของการศึกษาถือการชี้ให้ผู้เรียนตระหนัก และเข้าใจถึงสิ่งที่เป็นคุณค่าที่มีอยู่ในวัฒนธรรมอันจะนำผู้เรียนมีเกณฑ์ที่จะช่วยในการเลือกรับวัฒนธรรมจากต่างชาติได้

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการต่างๆ ในด้านการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม สามารถสรุปได้ว่า การดำรงรักษา สืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่และเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปนั้น จำเป็นจะต้องมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ กระบวนการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีระบบและต่อเนื่อง สามารถอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมให้ดำรงสืบทอดไปในลักษณะที่ดั่งามถูกต้อง

3. ประโยชน์ของวัฒนธรรม

(1) ด้านการศึกษา วัฒนธรรมให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวางจากมรดกที่บรรพบุรุษได้สะสมตกทอดมาถึงปัจจุบัน ซึ่งหลายสิ่งหลายอย่างเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ในท้องถิ่นที่ควรศึกษาและสืบทอด เพราะการศึกษาเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้เพื่อนำมาพัฒนาตนเองและสังคม ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้

(2) ด้านเศรษฐกิจ เมื่อท้องถิ่นมีคนมากขึ้น ความต้องการในการบริโภคอุปโภคก็ย่อมมากขึ้น ทำให้มีการเพิ่มผลผลิตเพื่อสนองความต้องการของคน ก่อให้เกิดการหมุนเวียนแลกเปลี่ยนสินค้าและความต้องการของคนแต่ละท้องถิ่นมากขึ้น ตลอดจนทำให้เกิดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น

(3) ด้านการปกครอง ท้องถิ่นที่มีคนพูดภาษาเดียวกัน มีศาสนาเดียวกัน หรือมีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันย่อมจะทำให้สื่อสารทำความเข้าใจกันได้ง่ายปัญหาในการปกครองก็มีน้อยประชาชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาท้องถิ่นนั้นเป็นไปด้วยความราบรื่นและมีความสุข

(4) วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นมรดกทางสังคม สังคมจะอยู่ได้ก็เพราะคนในสังคมนั้นๆ มีแนวประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการที่คนในสังคมสามารถรวมตัวกันได้นั้นก็เนื่องมาจากมีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมซึ่งเป็นแนวทางที่อยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย อันเป็นผลทำให้สร้างมรดกสืบทอดกันต่อมา

จิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์

ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนต้องนำความรู้ด้านจิตวิทยาการศึกษาต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน เพื่อให้การสอนประสบผลสำเร็จและบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ จิตวิทยาการศึกษาที่นำมาใช้ในการศึกษา มีดังนี้

1. จิตวิทยาพัฒนาการของเด็กอายุ 9-12 ปี

1.1 พัฒนาการทางร่างกาย

1.1.1 การเจริญเติบโตของร่างกายของเด็กวัยประถมศึกษา จะช้ากว่าเด็กวัยอนุบาล โดยทั่วไป เด็กจะมีรูปร่างสูงและค่อนข้างจะผอมลงกว่าวัยอนุบาล ตอนแรกราว ๆ อายุ 6 – 7 ปี ของวัยนี้ หรือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-5 อายุระหว่าง 9 – 10 ปี เด็กชายและเด็กหญิงจะมี

ขนาดเท่าๆ กัน ทั้งน้ำหนักและส่วนสูง เด็กชายจะโตกว่าเด็กหญิงแต่ตอนหลังระหว่างอายุ 12 – 13 ปี เด็กหญิงจะโตกว่าเด็กชาย เพราะเด็กหญิงจะเข้าสู่วัยแรกรุ่น (puberty) เร็วกว่าเด็กชายราวๆ 2 ปี

1.1.2 ความแตกต่างระหว่างบุคคลในความสูงและน้ำหนัก จะเห็นได้ชัดในวัยนี้ ถ้าหากครูสอนนักเรียนที่มาจากฐานะเศรษฐกิจและสังคมที่คล้ายคลึงกันมาก แต่มีนักเรียนที่ตัวเล็ก ผิดปกติ ครูควรจะสอบถามเรื่องอาหารที่เด็กรับประทาน และอาหารที่ถูกส่วนมีความสำคัญในการเจริญเติบโตของเด็กมากจนสังเกตได้จากขนาดของเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจและสังคมต่ำมักจะเล็กกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวเศรษฐกิจและสังคมสูง

1.1.3 เด็กหญิงที่มีความเจริญเติบโตทางร่างกายเร็วกว่าเพื่อนวัยเดียวกันมักจะมีปัญหาทางการปรับตัวจะรู้สึกว่าคุณโตกว่าเพื่อนและมีการแยกตัวออกจากเพื่อน สำหรับเด็กชายที่มีความเจริญเติบโตเร็วกว่าเพื่อนร่วมวัยมีการปรับตัวได้ดี

1.1.4 พัฒนาการของกล้ามเนื้อกระดูก และประสาทจะเพิ่มขึ้น เด็กชายมีพัฒนาการของกล้ามเนื้อเร็วกว่าเด็กหญิง การใช้ทักษะของการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับกล้ามเนื้อใหญ่ๆ ใช้การได้ดีเมื่ออายุประมาณ 7 ปี การใช้และบังคับกล้ามเนื้อต่าง ๆ ทั้งใหญ่และย่อยจะดีขึ้นมาก และสามารถที่จะประสานงานกันได้ดี ดังนั้น เด็กวัยนี้จึงสนุกในการลองความสามารถในการกระโดดสูง กระโดดระยะทางไกล ๆ กระโดดเชือก เล่นเตะฟุตบอล โยนฟุตบอล และถีบจักรยาน เด็กวัยนี้จะพยายามที่จะฝึกทักษะทางการเคลื่อนไหวเพื่อไม่ให้หน้าเพื่อน เด็กบางคนอาจจะทดลองฝึกหัดทักษะใหม่ ๆ โดยลืมหัดถึงอันตราย บางครั้งก็เจ็บตัวได้ มีอุบัติเหตุในการเล่น

1.1.5 การประสานระหว่างมือและตาของเด็กวัยนี้จะดีขึ้น เด็กสามารถที่จะอ่านเขียน และวาดรูปได้ดีขึ้น กิจกรรมในโรงเรียนควรจะสนับสนุนให้เด็กได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการวาดรูป และศิลปะต่างๆ เช่น การปั้น รูปการแกะสลัก

1.1.6 เด็กวัยนี้บางทีจะทำกิจกรรมอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย และมักจะประกอบกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอยู่เสมอ เด็กวัยนี้มักจะใช้เวลาส่วนมากอยู่กับเพื่อนทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

1.2 พัฒนาการทางจิตสังคม(psychosocial development)อยู่ในขั้นความมั่นใจเพียงความต่ำต้อย สิ่งสำคัญคือการกระตุ้นให้ทำงานในลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยส่วนรวม พยายามลดการเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนที่ดีที่สุดกับแย่ที่สุด

1.3 พัฒนาการทางความรู้ความเข้าใจ (cognitive development) อยู่ในขั้นการพัฒนา คือ เด็กบางคนในระดับประถมปลายมีความสามารถที่จะเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม แต่ผู้เรียนส่วนใหญ่ยังแก้ปัญหาในลักษณะที่เป็นรูปธรรม

1.4 พัฒนาการทางจริยธรรม (moral development) เด็กสามารถทำตามกฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อให้ได้รับการยอมรับว่าเป็น “เด็กดี” สิ่งที่พึงจดจำเกี่ยวกับลักษณะต่างๆ ไปความกระตือรือร้นที่จะเรียนลดลง ถ้าสิ่งที่จะเรียนไม่มีอะไรแปลกใหม่ น่าสนใจ จะเริ่มสนใจกับวิชาทักษะ วัยนี้จะเริ่มเห็นความแตกต่างได้ชัดเจนระหว่างนักเรียนที่เรียนเร็ว และเรียนช้าในวิชาทักษะ

2. ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการสังเกตและเลียนแบบจากตัวแบบ

Zimmerman & Rosenthal (1979 อ้างถึงใน พรหมิ ช. เจนจิต, 2538 หน้า 346-348) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าการใช้ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบจากตัวแบบในห้องเรียนและได้สรุปหลักการสอนจากทฤษฎีการเรียนรู้จากการสังเกตและเลียนแบบไว้ 5 ประการ ดังนี้

(1) ครูควรแบ่งหน่วยการเรียนรู้ออกเป็นขั้น ๆ เพื่อนักเรียนจะได้ปฏิบัติตามได้ง่าย นอกจากนั้นจะต้องบอกให้ทราบถึงวัตถุประสงค์อย่างชัดเจนของบทเรียน หรือหน่วยการเรียนรู้ว่ามีอะไรบ้าง และครูตั้งความหวังไว้นักเรียนจะต้องทำอะไรได้บ้าง

(2) ครูจะต้องเป็นผู้ยึดหลักการเรียนรู้โดยการเลียนแบบว่ามี 2 ขั้น คือ

(2.1) ขั้นการได้มาซึ่งความรู้ (acquisition) ผู้เรียนจะต้องมีความใส่ใจ (attention) รับรู้สิ่งที่สังเกตและประมวลผลเข้ารหัส (coding) และมีความจดจำ (retention)

(2.2) ขั้นการกระทำ (performance) ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ลงมือกระทำด้วยตนเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถและทักษะทางด้านร่างกายของนักเรียน ตลอดจนความแม่นยำในขั้นของการได้มาซึ่งการเรียนรู้ ดังนั้นก่อนที่จะสอนจะต้องเตือนให้นักเรียนมีความใส่ใจและพยายามสังเกตทุกขั้นตอนการสอนของครู เพื่อช่วยให้นักเรียนเลียนแบบได้ถูกต้อง

(3) ขั้นสอนหรือแสดงให้ดูตัวอย่าง มีหลักดังนี้

(3.1) ใช้ตัวอย่างที่ต้องการให้นักเรียน เรียนรู้หลาย ๆ ตัวอย่าง

(3.2) ในขณะที่แสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง ครูควรอธิบายไปด้วย

(4) หลังจากครูแสดงตัวอย่างแล้ว ควรให้นักเรียนปฏิบัติหรือทำด้วยตนเองทันที ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก เพราะการที่นักเรียนทำถูกและทราบคำตอบจากครูว่าถูก ก็จะเป็นแรงเสริมให้นักเรียนมีแรงจูงใจที่จะทำต่อไป ส่งผลให้นักเรียนมีความใส่ใจในบทเรียนมากขึ้นและทำให้นักเรียนมีโอกาสแสดงด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ทั้งครูและนักเรียนทราบว่า นักเรียนเข้าใจหรือไม่ ถ้านักเรียนส่วนมากทำไม่ได้ ครูอาจจะต้องแสดงให้ดูใหม่

(5) ตัวแบบที่ใช้ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะครูแต่ผู้เดียว ควรให้นักเรียนที่ทำได้แสดงเป็นตัวแบบให้แก่เด็กที่ยังทำไม่ได้ หรืออาจจะใช้ตัวแบบจากแหล่งอื่น ๆ เช่น หนังสือ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ เป็นต้น

พรณี ช. เจนจิต (2538, หน้า 337-34) ได้กล่าวถึงกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกตจากตัวแบบว่ามี 4 อย่าง คือ

(1) ความใส่ใจ (attention) ความใส่ใจของผู้เรียนเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ถือเป็นเกณฑ์ขั้นแรก เพราะถ้าผู้เรียนไม่มีความสนใจ การเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเลียนแบบก็จะไม่เกิดขึ้น

(2) การจดจำ (retention) เมื่อผู้เรียนได้สังเกตพฤติกรรมของตัวแบบด้วยความใส่ใจ ผู้เรียนก็บันทึกพฤติกรรมนั้นไว้ในความจำ

(3) การแสดงเหมือนต้นแบบ (reproduction) แบบคูรา ได้แบ่งการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบเป็น 2 ลักษณะ คือ

(3.1) การเลือกและการจัดระบบพฤติกรรมที่จะแสดง

(3.2) การปรับการแสดงพฤติกรรมให้เหมาะสม โดยอาศัยข้อคิดเห็นจากผู้อื่น

การแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบจึงเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนแปรสภาพ หรือสิ่งที่จำได้ออกมาเป็นการกระทำหรือแสดงพฤติกรรมที่เหมือนหรือใกล้เคียงกับตัวแบบ แต่เนื่องจากการเรียนรู้โดยการสังเกต ประกอบด้วยกระบวนการทางสติปัญญาและความพร้อมทางด้านร่างกายของผู้เรียน ดังนั้นการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบของแต่ละบุคคลจึงแตกต่างกันไป บางคนอาจจะทำได้ดีกว่าตัวแบบที่ตนสังเกต

3. การเสริมแรง (reinforcement)

การเสริมแรง คือ การกระทำใดๆ ที่ทำให้การตอบสนองในทางที่ต้องการเพิ่มขึ้น ตัวเสริมแรง คือ ตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ตามหลักการเรียนรู้แบบนี้ ได้ผลอย่างสมบูรณ์ การเสริมแรงใช้เพื่อทำให้เกิดการตอบสนองบ่อยครั้งมากขึ้น กล่าวคือ ถ้าอาการตอบสนองเป็นสิ่งที่เราต้องการ เราก็จะให้การเสริมแรง การเสริมแรงมี 2 ประเภท คือ การเสริมแรงทางบวกและการเสริมแรงทางลบ

ฉลอง ทับศรี (ม.ป.ป., หน้า 14) กล่าวถึงการเสริมแรงทางบวกว่า การเสริมแรงทางบวก (positive reinforcement) เป็นการกระทำชนิดหนึ่งชนิดใดที่ทำให้เกิดความพึงพอใจหรือทำให้เกิดการตอบสนองที่ต้องการมากขึ้น โดยการกำจัดสิ่งเร้าที่ไม่พึงประสงค์ออกไป เช่น การกำจัดเสียงดัง การลดการลงโทษ การลดการด่า

สังัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 98-100) กล่าวถึงวิธีการเสริมแรง ดังนี้

(1) การให้คำชมเชย เช่น กล่าวว่ ดี ดีมาก ขอบใจมาก เป็นต้น

(2) การแสดงออกทางสีหน้าและท่าทาง เช่น การยิ้ม การหัวเราะ การปรบมือ

(3) การสัมผัสทางกาย เช่น การจับมือ การแตะไหล่ เป็นต้น

(4) การให้เครื่องหมายหรือรางวัล เช่น การให้ของขวัญ การให้คะแนน เป็นต้น
ชาญชัย ศรีไสยเพชร (2525, หน้า 41) กล่าวถึงหลักการเสริมกำลังใจ มีดังนี้

(1) นักเรียนควรได้รับการเสริมกำลังใจทันที เมื่อแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายของการเรียนการสอน

(2) ควรเลือกวิธีเสริมกำลังใจให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน

(3) การเสริมกำลังใจควรใช้ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออก

(4) ไม่ควรเสริมกำลังใจบางประเภทบ่อยเกินไป

(5) พยายามหาโอกาสเสริมกำลังใจให้ทั่วถึงกัน

(6) การเสริมกำลังใจไม่ควรมาจากครูฝ่ายเดียว ควรมาจากนักเรียนด้วยกันบ้าง เช่น การปรบมือของเพื่อนในชั้นเรียน หรือให้เพื่อนตัดสินผลงาน

(7) ไม่ควรพูดเกินความเป็นจริง ควรพูดตรงไปตรงมาตามพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกมา เช่น ถ้าตอบถูกหมด ก็บอกว่า ดีมาก ถ้าถูกบางส่วนก็ใช้ได้

(8) ควรเสริมกำลังใจด้วยท่าทางจริงใจและตั้งใจขณะเสริมกำลังใจ

(9) ควรใช้การเสริมกำลังใจด้วยวาจาท่าทางประกอบกันไป

(10) ถ้านักเรียนตอบผิดควรให้นักเรียนคิดใหม่ หรือฟังจากเพื่อนคนอื่น ๆ หรือใช้คำถามง่ายจะได้ไม่ได้เสียกำลังใจ

4. แรงจูงใจ

แรงจูงใจคือ พลังผลักดันให้คนมีพฤติกรรม และยังกำหนดทิศทางและเป้าหมายของพฤติกรรมนั้นด้วย คนที่มีแรงจูงใจสูงจะใช้ความพยายามในการกระทำไปสู่เป้าหมายโดยไม่ลดละแต่คนที่มีแรงจูงใจต่ำ จะไม่แสดงพฤติกรรม หรือไม่ก็ล้มเลิก การกระทำ ก่อนบรรลุเป้าหมาย

4.1 ความหมายของแรงจูงใจและการจูงใจ (definition of motive and motivation)

แรงจูงใจ (motive) เป็นคำที่ได้ความหมายมาจากคำภาษาละตินที่ว่า movere ซึ่งหมายถึง “เคลื่อนไหว (move)” ดังนั้น คำว่าแรงจูงใจจึงมีการให้ความหมายไว้ต่างๆ กันดังนี้

4.1.1 แรงจูงใจ หมายถึง “บางสิ่งบางอย่างที่อยู่ภายในตัวของบุคคลที่มีผลทำให้บุคคลต้องกระทำ หรือเคลื่อนไหวหรือมีพฤติกรรมในลักษณะที่มีเป้าหมาย” กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือแรงจูงใจเป็นเหตุผลของการกระทำนั่นเอง

4.1.2 แรงจูงใจ หมายถึง “สถานะที่อยู่ภายในตัวที่เป็นพลังทำให้ร่างกายมีการเคลื่อนไหวไปในทิศทางที่มีเป้าหมาย ที่ได้เลือกไว้แล้วซึ่งมักจะเป็นเป้าหมายที่มีอยู่ในภาวะสิ่งแวดล้อม”

จากความหมายนี้จะเห็นได้ว่าแรงจูงใจจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. เป็นกลไกที่ไปกระตุ้นพลังของร่างกายให้เกิดการกระทำ
2. เป็นแรงบังคับให้กับพลังของร่างกายที่จะกระทำอย่างมีทิศทาง

Atkinson (1961 อ้างถึงใน พรรณี ช. เจนจิต, 2538, หน้า 487-488) ได้พัฒนาทฤษฎีแรงจูงใจมาจากความคิดของ Hoppe เกี่ยวกับเรื่องระดับความคาดหวังและจากความคิดของ Mcelelland เกี่ยวกับแรงจูงใจ ไฟล์สมฤทธิ์ ซึ่ง Mcelelland มีความเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการความสำเร็จ Atkinson เชื่อว่า คนที่คิดว่าตนเองจะประสบความสำเร็จนั้น คือผู้ที่เคยประสบความสำเร็จหรือมองเห็นเส้นทางว่าจะประสบความสำเร็จ ส่วนลักษณะของผู้ล้มเหลวพัฒนาขึ้นมาจากผู้ที่เคยมีประสบการณ์กับความล้มเหลวซ้ำแล้วซ้ำอีก หรือผู้ที่ตั้งวัตถุประสงค์สูงเกินความสามารถของตนที่จะบรรลุได้

วิธีสอนนาฏศิลป์

นาฏศิลป์เป็นการเรียนที่เน้นทักษะการปฏิบัติ ซึ่งมีความแตกต่างจากการสอนวิชาอื่น ๆ กล่าวคือ นาฏศิลป์เป็นการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย อย่างมีลีลาท่าทางที่อ่อนช้อยและงดงาม ดังนั้นการสอนนาฏศิลป์จึงจำเป็นต้องมีหลักการสอนนาฏศิลป์โดยเฉพาะ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 84) ได้เสนอขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนาฏศิลป์ 5 ขั้นตอน ดังนี้

- (1) ฝึกเคลื่อนไหวร่างกายเข้าจังหวะที่เกี่ยวข้องกับการฝึคนาฏศิลป์ให้คล่อง
- (2) ฝึกลักษณะการรำเบื้องต้นที่ละท่าพร้อมทั้งนำไปประกอบเพลงอย่างง่าย ๆ
- (3) ฝึกการใช้ภาษาท่าแสดงความหมาย ความรู้สึก และบุคลิกภาพ
- (4) ฝึกการรำประกอบบทเพลงง่าย ๆ สั้น ๆ ให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก

(5) ฝึกการร้องหรือการแสดงที่เป็นชุดการแสดงง่ายๆสั้นๆ เช่น รำวง รำเพลงปลุกใจ หรือการแสดงละครแบบต่าง ๆ

ประทีน พวงลำสี (2514, หน้า 100) ได้เสนอวิธีสอนนาฏศิลป์ มีดังนี้

(1) สอนจากง่ายไปหายาก

(2) สอนตามความสามารถของบุคคล เช่น นักเรียนคนไหนรำได้เร็วก็จะสอนเร็ว แต่ถ้า นักเรียนคนไหนรำได้ช้า ครูจะต้องทำรำหรือสอนรำให้อย่างช้าๆ

(3) เปลี่ยนแปลงท่ารำที่ยากให้เป็นท่ารำที่ง่าย แต่มีความหมายของภาษาท่ารำคงเดิม ท่ารำบางท่า อาจยากเกินความสามารถของผู้เรียน ครูผู้สอนอาจจะพิจารณาเปลี่ยนแปลงท่ารำให้มีความง่ายขึ้น เพื่อให้ นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ การเปลี่ยนแปลงท่ารำจะต้องคำนึงถึงความหมายของท่ารำเป็นสำคัญ คือ เมื่อเปลี่ยนท่ารำที่ยากเป็นท่ารำที่ง่ายแล้ว ความหมายของท่ารำต้องไม่เปลี่ยนไป

(4) การสอนแต่ละท่าต้องอธิบายและแนะนำอย่างละเอียดตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า

(5) ระหว่างปฏิบัติกรรำ ครูต้องคอยสังเกตและเตือนลีลาการรำของผู้เรียนให้อยู่ในระดับที่ถูกต้องเสมอ เช่น ขณะรำต้องคืนหลัง ดันไหล่ ไม่ก้มหน้าตลอดเวลาขณะรำ

(6) สังเกตท่าทางการรำของนักเรียน ถ้าพบว่า รำไม่ถูกต้อง ครูผู้สอนต้องแนะนำและอธิบายให้นักเรียนปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ไม่ปล่อยให้ นักเรียนรำผิดต่อไป

(7) การใช้ศัพท์นาฏศิลป์ ในบางครั้งครูผู้สอนอาจเปลี่ยนใช้คำที่ฟังแล้วเข้าใจง่ายง่าย เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจง่ายและจำได้อย่างรวดเร็ว และเมื่อนักเรียนจำได้แล้วครูจึงบอกให้ทราบถึงคำศัพท์ที่เรียกที่ถูกต้องตามหลักวิชานาฏศิลป์ การบอกอาจบอกควบคู่ไปกับขณะต่อท่ารำ หรืออธิบายให้เข้าใจภายหลังได้ แต่ควรให้นักเรียนจำชื่อที่ถูกต้องได้

(8) ให้นักเรียนฝึกร้องเพลง ประกอบการรำไปพร้อม ๆ กับการฝึกรำ เพื่อให้ นักเรียนสามารถร้องเพลงที่รำได้อย่างถูกต้องด้วยตนเอง เพื่อเวลาซ้อมรำด้วยตนเองก็สามารถรำได้อย่างถูกต้องตามเพลงและเป็นการปลุกฝึgniสัการร้องเพลงไทยให้นักเรียนเกิดความรักและเห็นคุณค่า ความสำคัญของเพลงไทยอีกด้วย

(9) การสอนรำแต่ละเพลง ท่ารำที่สอนควรเป็นมาตรฐานแบบแผนเดียวกันเพื่อให้นักเรียน ที่ได้เรียนรุ่นต่อมาจะได้รำเหมือนกัน ทำให้ผู้เรียนไม่สับสน

(10) เปรียบเทียบท่ารำ นำท่ารำที่คล้ายกันมาเปรียบเทียบท่ารำให้ดู เพื่อให้ เห็นความแตกต่างของท่ารำและไม่ทำให้ผู้เรียนจำท่ารำปะปนสับสนกัน เพราะคิดว่าท่ารำเหมือนกัน เช่น การม้วนมือ สลัดมือ และกรายมือ

(11) วิธีสาธิตโดยรำนำหน้าให้นักเรียนดู ครูผู้สอนควรรำนำหน้า 2 แบบ คือ

(11.1) ครูรำนำหน้านักเรียน คือ ครูอยู่ด้านหน้าของนักเรียนและหันหลังให้นักเรียน นักเรียนจะมองเห็นด้านหลังของครูและทำตามครู

(11.2) ครูรำต่อหน้าหรือประจันหน้า คือ ครู หันหน้าเจอกับนักเรียนแต่ครูจะรำสลับด้านกับนักเรียน เช่น ทำรำจริงจับมือขวา ครูก็จับมือซ้ายหรือเรียกว่า ครูรำเป็นกระจกให้นักเรียนดูให้ถนัดและชัดเจน วิธีการนี้เป็นวิธีการสอนรำโดยเฉพาะครูผู้สอนที่มีความชำนาญสามารถรำสลับข้างกันได้และเป็นการสาธิตที่ดี เพราะขณะที่ครูสาธิตให้นักเรียนดูและทำตามครูสามารถมองเห็นท่ารำของนักเรียนและสามารถบอกหรือชี้แนะนักเรียนได้ขณะกำลังสาธิต

(12) การจัดแถวขณะรำ หรือตำแหน่งที่รำ ควรฝึกให้นักเรียนระวังเรื่องตำแหน่งที่อยู่ขณะรำ ไม่ว่าจะรำอยู่กับที่ หมุนตัว หรือ วิ่งไป-มา

(13) การสอนแยกท่ารำ ให้เข้าใจทีละอย่าง เช่น ท่ารำบางท่า ต้องปฏิบัติพร้อมกันทั้งมือและเท้า ครูอาจจะสอนทีละอย่าง โดยสอนให้ปฏิบัติส่วนมือจนคล่องแล้วจึงสอนให้ปฏิบัติส่วนเท้าและเมื่อคล่องแล้ว จึงสอนทั้งมือและเท้ารวมกัน

(14) การใช้เพลงประกอบการสอน มีดังนี้ ยังไม่ใช่เพลง คือ ครูสาธิตท่ารำให้นักเรียนดูและให้นักเรียนทำตามครูป้อย ๆ จนสามารถรำได้ ขั้นนี้ครูเป็นผู้ร้องเพลงเอง และให้นักเรียนฝึกร้องตามครูไปด้วย และเริ่มใช้เพลงบ้าง เมื่อสอนรำหรือต่อท่ารำไปได้มากพอสมควรแล้วควรให้นักเรียนได้ฟังเพลงจากเทปบันทึกเสียงและฝึกร้องฝึกรำไปพร้อม ๆ กับเพลงจริง ได้ฝึกรำตั้งแต่ต้นจนจบพร้อมเพลงจริง จากเทปบันทึกเสียงและอาจให้นักเรียนร้องเพลงควบคู่ไปกับเพลงจากเทปบันทึกเสียงด้วย เพื่อให้นักเรียนร้องเพลงและรำประกอบเพลงได้ดียิ่งขึ้น

อมรา กล้าเจริญ (2526, หน้า 48-77) ได้เสนอขั้นตอนการสอนนาฏศิลป์ในระดับประถมศึกษาศึกษามีดังนี้

(1) การเตรียมตัวครู

(1.1) ศึกษาหลักสูตรในระดับชั้นที่สอน

(1.2) ศึกษาแนวการสอนดนตรี

(1.2.1) การสอนดนตรีและนาฏศิลป์ต้องคำนึงถึงจุดประสงค์

(1.2.2) การสอนดนตรีและนาฏศิลป์ควรใช้เอกสารต่าง ๆ นอกเหนือจากหลักสูตร เช่น คู่มือการสอนนาฏศิลป์ เป็นต้น

(1.2.3) ดนตรีและนาฏศิลป์ประกอบด้วยกิจกรรมใหญ่ 4 กลุ่ม คือ เน้นจังหวะร้องเพลง การฟัง และนาฏศิลป์ กิจกรรมทั้ง 4 กลุ่ม นี้ ควรจะสอนไปพร้อม ๆ กันแต่จะเน้นกิจกรรมใดมากหรือน้อยกว่ากันให้พิจารณาจากแผนการสอนนั้น ๆ

(1.2.4) การสอนควรเป็นรูปแบบของการสาธิต ในขณะที่เดียวกันผู้สอนอาจใช้วิธีสอนแบบอื่นๆ เข้าผสมผสานในบางครั้ง

(1.2.5) มีลำดับขั้นตอนในการสอน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในกิจกรรมทั้งการเรียนภาคทฤษฎีและการฝึกภาคปฏิบัติควบคู่กัน

(1.2.6) ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนควรหาสื่อการเรียนมาใช้ประกอบการสอน

(1.3) ศึกษาการแบ่งเนื้อหากิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์ การเรียนดนตรีและนาฏศิลป์ระดับประถมศึกษาเป็นกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติซ้ำ ๆ กัน จึงจำเป็นต้องจัดแบ่ง

(1.4) ศึกษาสื่อการเรียนการสอนที่จำเป็นในการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ การสอนดนตรีและนาฏศิลป์ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ต้องการให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออก และให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพราะฉะนั้นสื่อการเรียนการสอนจึงมีความจำเป็นสำหรับการสร้างประสบการณ์ และความรู้ในการเรียนดนตรีและนาฏศิลป์ สื่อการเรียน ประกอบด้วย สื่อที่เป็นเอกสาร และสื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์

(1.5) ศึกษาหลักของการวัดผลและการประเมินผล ดำเนินการวัดผลและประเมินผลเพื่อทราบว่านักเรียนได้รับความรู้และมีประสบการณ์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ เพียงใด เครื่องมือในการวัดผล คือ การสังเกต การสัมภาษณ์ การตรวจผลงานจากการปฏิบัติจริง และการทดสอบโดยข้อสอบ เครื่องมือวัดผลแต่ละประเภทให้ข้อมูลเกี่ยวกับการติดตามผลการเรียนการสอนต่างกัน ซึ่งจะช่วยให้ได้ครบทุกด้าน จึงสามารถจะนำไปวินิจฉัยความบกพร่องของนักเรียน เพื่อแก้ปัญหาต่อไปได้หรือประเมินได้ถูกต้อง

(2) การเตรียมบันทึกการสอนและใช้แผนการสอน การเตรียมบันทึกการสอนและใช้แผนการสอน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครูผู้สอน แต่ในปัจจุบันนี้จะพบว่า มีแผนการสอนและคู่มือครูไว้ให้ครูผู้สอนเกือบจะสมบูรณ์แล้ว คือ มีแผนการสอนอย่างละเอียด บอกกิจกรรม เนื้อหา และขั้นตอนของการสอน ฉะนั้นก่อนการสอนครูควรศึกษาแผนการสอนและคู่มือครูอย่างละเอียด

(3) วิธีสอนในชั้นกิจกรรมการสอนรำ

(3.1) ขั้นกำหนดบทเรียน ประกอบด้วย ชื่อของบทเรียน (ชุดระบำที่จะจัดสอน) ทำนองเพลง ชนิดของเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบรำ ความเป็นมาของการรำที่จะสอน นักเรียนต้องเข้าใจลักษณะของเนื้อเพลงทั้งในด้านการประพันธ์และความหมาย

(3.2) ขั้นศึกษาบทเพลง ก่อนที่นักเรียนจะรำ ครูควรจะต้องสอนให้รู้จักบทเพลงก่อน คือ ฟังทำนองเพลง และจังหวะของเพลงนักเรียนร้องตาม พร้อมทั้งเคาะจังหวะตาม นักเรียนร้องเอง พร้อมเคาะจังหวะเอง

(3.3) ขั้นสอนปฏิบัติรำ โดย เตรียมปฏิบัติรำ ถ้ามีอุปกรณ์การแสดงจะต้องใช้
ประกอบควรแนะนำวิธีใช้หรือวิธีถือ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 84-85) ได้เสนอ
กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมไทย จะมีกระบวนการจัดการกิจกรรม
การเรียนรู้ 9 ขั้นตอน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541, หน้า 84-85)

- (1) ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย
- (2) ศึกษาหาความรู้และแนวทางการปฏิบัติ
- (3) ฝึกปฏิบัติกิจกรรม
- (4) แสดงผลการฝึกปฏิบัติกิจกรรม
- (5) ประเมินผลการปฏิบัติงาน
- (6) ปรับปรุงทักษะความสามารถให้ดีขึ้น
- (7) เผยแพร่ผลงานและความสามารถให้เป็นที่ประจักษ์
- (8) ความภาคภูมิใจและแสดงออกอย่างสม่ำเสมอ
- (9) นักเรียนชื่นชมและภาคภูมิใจ เกิดค่านิยมไทย เจตคติและบุคลิกภาพที่ดี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

ในการศึกษารั้วนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

คาร์ตัน พุสดี (2541, หน้า 73-74) ได้ศึกษาการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นดนตรีพื้นบ้าน
ล้านนา เรื่องซิ่ง โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสม สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในท้องถิ่น
ภาคเหนือ พบว่า ได้แผนการสอนดนตรีพื้นบ้านล้านนา เรื่องซิ่ง โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน
6 แผน ใช้เวลาในการสอน 57 คาบ คาบละ 20 นาที ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในด้าน
ความรู้ และทักษะปฏิบัติผ่านเกณฑ์ในระดับดีมาก และระดับดี และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน ส่วนครู
และนักเรียนเห็นด้วย และมีความพึงพอใจกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น ดนตรี
พื้นเมืองล้านนา เรื่องซิ่ง โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

นิตยา บุตรศรี (2542, หน้า 133) ได้ศึกษาการนำภูมิปัญญามาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านการประกอบอาชีพ มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะของการปรับรายละเอียดของเนื้อหา การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมโดยดำเนินการในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพในระดับประถมศึกษาและกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ ในระดับมัธยมศึกษา

กาญจนาวรรณ คำสอนหา (2543, หน้า 100) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ เรื่องการทำปลาร้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษาพบว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ความต้องการของท้องถิ่น และความเหมาะสมกับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงสามารถนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันได้ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดประเมินผลการเรียนรู้ นักเรียนสามารถทำคะแนนภาคปฏิบัติได้เฉลี่ยเท่ากับ 87.03 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาก และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 76.55 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดี

ประสิทธิ์ ศรีเดช (2544, หน้า 81-93) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพลงพื้นบ้าน สำหรับนักเรียนในจังหวัดระยอง โดยทดลองใช้หลักสูตรกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลระยอง เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ หลักสูตรท้องถิ่นเพลงพื้นบ้านจังหวัดระยอง แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสอบถามเจตคติที่มีต่อเพลงพื้นบ้านและแบบวัดทักษะการร้องเพลงพื้นบ้าน มีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน โดยมีรายละเอียดดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างหลักสูตร โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสร้างหลักสูตร พบว่าหลักสูตรแม่บทเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นนำหลักสูตรแม่บทไปพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของตนเองได้ การสร้างหลักสูตร พบว่าประกอบด้วย หลักการและแนวคิด จุดประสงค์ โครงสร้างเนื้อหาและอัตราเวลาเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ซึ่งโครงสร้างเนื้อหาประกอบด้วย ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน วิธีชีวิตชาวระยอง ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้าน ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบคุณภาพก่อนนำไปโดยกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้เชี่ยวชาญ และภูมิปัญญาชาวบ้านด้านเพลงพื้นบ้าน โดยประเมินความเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตร ประเมินความสอดคล้องของจุดประสงค์ของหลักสูตรกับจุดประสงค์การเรียนรู้ในแผนการสอน และประเมินความสอดคล้องขององค์ประกอบของแผนการสอน ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นโดยทดสอบความรู้เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน สอบถามเจตคติที่มีต่อเพลงพื้นบ้านและผลการขับร้องเพลงพื้นบ้าน และขั้นตอนที่ 4 ผลการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรซึ่งผลโดยภาพรวมพบว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียน

การสอนเนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติของนักเรียนที่มีต่อเพลงพื้นบ้าน หลังการทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรและนอกจากนี้ทักษะการร้องเพลงพื้นบ้านหลังการทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

นันทน์ภัส ศิริเขตต์ (2546, หน้า 65) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้ ภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มโรงเรียนยังเมิน สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอสะเมิง จังหวัด เชียงใหม่ พบว่า ผลการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มโรงเรียนยังเมินในการจัดการเรียนรู้ประจำวิชาและบุคลากรภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาวบ้านร่วมกันจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยวิธีการปฏิบัติจริง โดยผู้ปกครองสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ให้แก่ลูกหลานตนเอง ผลงานนักเรียน พฤติกรรมความตั้งใจ ในการปฏิบัติงานและคะแนนเฉลี่ยผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการเรียน การสอนโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และบุคลากรภูมิปัญญาชาวบ้านมีความภาคภูมิใจ พึงพอใจ ที่มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

กิริติ ณ เชียงใหม่ (2547, หน้า 83) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนาฏศิลป์ล้านนา เรื่อง ฟ้อนจุมสลี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5พบว่า หลักสูตรท้องถิ่นและแผนการจัดการ เรียนรู้ เรื่อง ฟ้อนจุมสลี มีความเหมาะสมกับนักเรียน และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ผลการเรียนด้านความรู้ความเข้าใจและทักษะการฟ้อนจุมสลี อยู่ระดับดี ความคิดเห็นจากการจัด กิจกรรมการสอนมีความหลากหลายนักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสนุกสนานได้รับความรู้ จากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ และผู้เรียนมีความภาคภูมิใจ ตระหนักถึงคุณค่าของนาฏศิลป์ ล้านนา

2. งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร มีดังนี้

Griffin (1978, p. 423) ได้ศึกษาเรื่องการใช้เพลงพื้นบ้านของสเปนเป็นเครื่องมือ ในการศึกษาถ่ายทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของสเปนให้กับเด็กที่มีเชื้อสายสเปนแต่ไม่ได้อาศัยอยู่ ในสเปน ปรากฏว่าเพลงพื้นบ้านของสเปนเป็นเครื่องมือที่ดีในการศึกษาวัฒนธรรมและภาษา สามารถเป็นสื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

Robinson Michael (1992, p. 746) ได้ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาและการ พัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่าในการจัดการศึกษาควรเปิดโอกาสให้ท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านเข้ามา มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อที่จะแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับ สถานการณ์จริง

จากผลการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของไทย ซึ่งโรงเรียนส่วนใหญ่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหลาย ๆ ประเภทมาใช้ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าภูมิปัญญาประเภทไหนมีความน่าสนใจและมีลักษณะเด่นในแต่ละท้องถิ่น ที่สำคัญจะต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของผู้เรียนและชุมชนท้องถิ่นนั้นด้วย

ดังนั้น เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อการพัฒนาการศึกษา โดยจัดให้มีการอบรมให้ความรู้ เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในเรื่องที่กล่าวมา โดยให้การส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อให้สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง และเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทยต่อไป

จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าหลักสูตรหมายถึง แผนหรือเอกสารข้อกำหนดเกี่ยวกับเนื้อหาวิชา ประสบการณ์ต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นให้กับผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน โดยมีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้และคุณลักษณะตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ในการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องอาศัยหลักสูตรเป็นแนวทางการจัดการศึกษา ซึ่งหลักสูตรจะมีประสิทธิภาพเพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งการพัฒนาหลักสูตร (curriculum development) คือ กระบวนการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น ทั้งการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชา การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ในกระบวนการสร้างหลักสูตรขึ้นใหม่จะประกอบด้วย การวางแผนหลักสูตร การใช้หลักสูตร และการประเมินผลหลักสูตร

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สำหรับแนวทางในการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา อาจแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นและความต้องการของชุมชน ทั้งนี้หลักสูตรเปิดโอกาสให้สถานศึกษาได้พัฒนาหลักสูตรในส่วนที่เป็นสาระเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ จากการศึกษา

สภาพชุมชนวัดบางสะแกใน เขตธนบุรีพบว่า มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นเกี่ยวกับการแสดงพื้นบ้าน กระตั่วแทงเสือ ปัจจุบันต้องเผชิญกับสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และอิทธิพลทางวัฒนธรรมตะวันตก ส่งผลให้ศิลปะการแสดงนี้กำลังจะสูญหาย ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำศิลปะการแสดงพื้นบ้าน กระตั่วแทงเสือมาพัฒนาเป็นหลักสูตรสถานศึกษาโดยใช้รูปแบบของหลักสูตรที่ยึดกระบวนการทักษะหรือประสบการณ์เป็นหลัก (process skill or experience curriculum) ซึ่งเป็นหลักสูตร เพื่อชีวิตและสังคม หรือหลักสูตรที่ยึดกิจกรรมกระบวนการทางสังคมและการดำรงชีวิต (social process and life function curriculum) การจัดหลักสูตรแบบนี้ยึดชีวิตจริงของผู้เรียนและสังคมเป็นหลัก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมของสังคม และทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ เรื่อง กระตั่วแทงเสือ โดยมี กระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การศึกษาความต้องการและพัฒนาเนื้อหาสาระเรื่อง กระตั่วแทงเสือ 2) การสร้างหลักสูตรฉบับร่าง 3) การประเมินหลักสูตรก่อนนำไปใช้ 4) การประเมินหลักสูตรระหว่างการทดลองใช้ 5) การประเมินหลักสูตรหลังการทดลองใช้และ 6) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ซึ่งจากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่เป็นไปตามสภาพความต้องการของท้องถิ่นและเหมาะสมกับผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความผูกพันกับท้องถิ่นของตนและนำการพัฒนามาสู่ท้องถิ่นของตนเอง อันเป็นหลักการที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติโดยส่วนรวม